

**VODIČ ZA BOLJE I KVALITETNIJE
OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA
NA LOKALNOM NIVOU**

Centar za regionalizam
Center for regionalism

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Podaci o izdavaču

Izdavač:

Friedrich Ebert Stiftung

www.fes.rs

Izdavač: Centar za regionalizam

www.centarzaregionalizam.org.rs

Za izdavača:

Ana Manojlović

Aleksandar Popov

Urednik:

Radomir Šovljanski

Autori:

Gordana Francuski

Tatjana Pavlović-Križanić

Tomislav Žigmanov

Pavel Domonji

Saradnici:

Vesna Stojaković-Šćepanović

Tanja Dukić

Dizajn:

ZAKOVSKIDIZAJN

Štampa: Krimel

Tiraž: 500 primeraka

ISBN: 978-86-86145-07-9

Novi Sad, 15. septembar 2009.

*Stručnu i finansijsku pomoć u objavljivanju ovog izdanja pružio je
Friedrich Ebert Stiftung, kancelarija u Beogradu.*

Sadržaj

Vodič za bolje i kvalitetnije ostvarivanje manjinskih prava na lokalnom nivou	5
Uvod	7
Pre nego što počnemo da čitamo o pravima manjina važno je imati u vidu	9
Etnička slika stanovništva i opštine multietničkog karaktera u Srbiji	13
Uopšte o propisima koji se odnose na manjine	16
Kultura	19
Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu	19
Kako i čime je regulisano ovo pravo	20
Šta je nadležnost lokalne samouprave	22
Obrazovanje	23
Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu	23
Kako i čime je regulisano ovo pravo	24
Šta je nadležnost lokalne samouprave	27
Pravo na informisanje	29
Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu	29
Kako i čime je regulisano ovo pravo	29
Šta je nadležnost lokalne samouprave	32
Pravo na upotrebu svog jezika i pisma	33
Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu	33
Kako i čime je regulisano ovo pravo	34
Šta je nadležnost lokalne samouprave	36
Institucionalni aranžmani u multietničkim lokalnim zajednicama	37
<i>Saveti za međunacionalne odnose</i>	37
Mesto i uloga saveta za međunacionalne odnose prema Zakonu o lokalnoj samoupravi	37
O čemu treba voditi računa prilikom donošenja Statuta i odluke o osnivanju saveta za međunacionalne odnose	38
O ulozi ombudsmana u multietničkim lokalnim zajednicama	42
Mesto i uloga ombudsmana (zaštitnik građana) prema Zakonu o lokalnoj samoupravi	42

O čemu treba voditi računa prilikom donošenja Statuta i odluke o osnivanju ombudsmana (zaštitnik građana)	42
O ulozi mesne samouprave u multietničkim lokalnim zajednicama	45
Mesto i uloga mesne samouprave prema Zakonu o lokalnoj samoupravi	45
O čemu treba voditi računa prilikom donošenja Statuta i odluke o mesnim zajednicama u multietničkim opštinama	46
O ulozi javnih rasprava u procesu odlučivanja u multietničkim lokalnim zajednicama	48
Mesto i uloga javnih rasprava prema Zakonu o lokalnoj samoupravi	48
O čemu treba voditi računa prilikom donošenja opštih akata kojima se uređuje održavanje javnih rasprava u multietničkim opštinama	48
Prava koja nisu obuhvaćena na prethodnim stranama, a značajna su	50
<i>Pravo na udruživanje i na saradnju sa sunarodnicima</i>	50
Pre nego što počnemo sa čitanjem o ovom pravu važno je imati u vidu	50
Kako i čime je regulisano ovo pravo	51
Šta je nadležnost lokalne samouprave	51
Upotreba sopstvenih simbola	52
Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu	52
Kako i čime je regulisano ovo pravo	52
Šta je nadležnost lokalne samouprave	53
Ravnopravnost u vođenju javnih poslova	54
Pre nego što počnemo sa čitanjem o ovom pravu važno je imati u vidu	54
Kako i čime je regulisano ovo pravo	56
Šta je nadležnost lokalne samouprave	56
Prilozi	57
Reference	71

Zašto Vodič

“Zaštita nacionalnih manjina je od ključnog značaja za stabilnost, demokratsku bezbednost i mir na evropskom kontinentu.”

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

Srbija je u proteklih nekoliko godina prošla kroz duboke političke, socijalne, kulturne i institucionalne promene. Zakonodavne promene u oblasti lokalne samouprave predstavljaju osnov za demokratizaciju političkih struktura koje su u ulozi donosilaca odluka. Pored toga, započet proces decentralizacije državnih institucija i službi javne uprave pomogao je da se poveća njihova efikasnost, transparentnost i odgovornost. Posebno je značajno, u skladu s međunarodnim standardima i standardima Evropske unije, u procesu devolucije vlasti, da lokalne vlasti preuzimaju odgovornost za implementaciju lokalnih javnih politika, te da se zalažu za promociju demokratske kulture zasnovane na poštovanju ljudskih i manjinskih prava i vladavine zakona, pri čemu naročito zauzimaju proaktivan stav prema multi-etničkom upravljanju. Razvoj sistema koji će biti osetljiv na posebne potrebe različitih manjina postaje ključ za stabilne i funkcionalne demokratije.

Ovaj vodič ima za cilj da predstavnicima donosilaca odluka na lokalnom nivou, predstavnicima manjinskih zajednica i zainteresovanim organizacijama i pojedincima pruži pregled normativnog okvira koji reguliše rad lokalne samouprave i zakonskih odredbi koje tretiraju položaj manjina, informiše ih i podigne svest o različitim načinima i mehanizmima koji mogu biti značajni za ostvarivanje manjinskih prava usklađivanje interesa različitih etničkih zajednica.

Opštinama u Srbiji su prepuštene nadležnosti kojima bi trebalo autonomno da upravljaju. U delokrugu lokalne samouprave nisu samo izvorne promanjinske nadležnosti već i široka lepeza posebnih dodatnih mera koje se kreiraju i sprovode na nivou najbližem onima kojima su namenjene. U mnogim segmentima urbanog življenja opštine donose odluke i sprovode politike koje pospešuju kvalitet življenja i samim tim doprinose boljem ostvarivanju prava manjina i života svih građana. Da li je to ravnomeran i ujednačen urbani i infrastrukturni razvoj Novog Sada i svih njegovih delova, ili je to učešće manjina u formulisanje strategija na lokalnom nivou u Vršcu, ili vidljiv ekonomski progres u Zrenjaninu koji se temelji na dobrim

međuetničkim odnosima koji vode stabilnosti i samim tim privlačenju stranih investitora koji traže takvu klimu, sve su samo neki od faktora koji mogu uticati na poboljšanje i unapređivanje ne samo položaja manjinskih zajednica, već društva u celosti.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina sadrži odredbu koji obavezuje lokalne samouprave da preduzimaju posebne mere u vezi sa popravljanjem položaja romske nacionalne manjine. Preduzimanjem ovih mera lokalne samouprave su u prilici da kreiraju specifične lokalne politike koje bi trebalo da obezbede posebne uslove za razvoj romske zajednice, kao višestruko diskriminisane i ugrožene. U vezi sa tim moguće je da skupštine opština donose odluke koje će prevazilaziti sadržaj prava koja se odnose na zaštitu identiteta nacionalnih manjina već su usmerena ka socijalno-ekonomskoj sferi.

Autori se nadaju da će ovaj vodič biti od pomoći pogotovo lokalnim samoupravama sa osnovnim ciljem da ih informiše o njihovim pravima i obavezama, ponudi tehničku pomoć u realizaciji multikulturnih politika i time utiče na povećanje kapaciteta i efikasnosti u radu lokalnih institucija.

Uvod

“Demokratija počinje u gradovima i selima Evrope.
Nema demokratije bez lokalne demokratije.”

*Dovani di Stazi,
bivši predsednik Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti*

Cilj Vodiča je da prikaže koja prava uživaju nacionalne manjine u našoj zemlji i na koji način ih ostvaruju na lokalnom nivou, tj. koje su obaveze lokalne samouprave u pogledu ostvarivanja tih prava. Nacionalne manjine najveći broj svojih zakonom zajemčenih prava ostvaruju upravo na nivou gradova i opština. Od prava na osnovno i srednje obrazovanje, do prava na informisanje na maternjem jeziku, službenu upotrebu jezika i pisma, osnivanje lokalnih kulturnih institucija, pisanje naziva naseljenih mesta, pisanje ličnih imena na manjinskom jeziku i adekvatno učešće u lokalnom političkom životu – sva ta prava se realizuju u lokalnim zajednicama. Istovremeno, lokalna samouprava je na osnovu zakona obavezna da uređuje i obezbeđuje ostvarivanje tih prava kao i da delimično finansira, planiranjem budžeta i sredstava iz drugih izvora (krediti, donacije), njihovo adekvatno ostvarivanje.

U Vodiču su detaljno obrađena prava za čije je obezbeđivanje neposredno nadležna lokalna samouprava, ali je radi sveobuhvatnosti i celovitosti dat pregled svih normi koje su u vezi sa osnovnim pravima nacionalnih manjina garantovanim Ustavom Republike Srbije.

Sadržaj je tako uređen da svako pravo predstavlja posebnu celinu i može se „čitati” zasebno. Posle prikaza lokalnih politika za svako pravo dat je pravni okvir propisa koji regulišu pravo. U uvodu je dat prikaz međunarodnih konvencija koje se odnose na prava nacionalnih manjina i opšti pregled na domaće zakonodavstvo koje reguliše položaj nacionalnih manjina i lokalne samouprave u pogledu zaštite ljudskih prava.

Takođe su posebno obrađeni mehanizmi za zaštitu prava nacionalnih manjina na lokalnom nivou: saveti za međunacionalne odnose i lokalni ombudsman.

Posebnim poglavljima je obrađeno pitanje mesnih samouprava i značaja javnih rasprava u multietničkim sredinama.

Tokom pisanja vodiča Vlada Republike Srbije uputila je Skupštini predlog Zakona o nacionalnim savetima koji je usvojen. Relevantne odredbe smo uvrstili u Vodič, ali s obzirom na to da je reč o novom zakonu, rešenja su posebno izdvojena.

Pre nego što počnemo da čitamo o pravima manjina važno je imati u vidu...

O demokraciji jednog društva često se prosuđuje i na temelju njegovog odnosa prema nacionalnim manjinama. Često se, takođe, ističe da demokracije neće biti u globalnom društvu ako ona već nije uhvatila korena u lokalnoj samoupravi. Opštinske institucije su za slobodu, kaže Tokvil, ono što su osnovne škole za nauku, one slobodu čine pristupačnom narodu, omile mu njeno korišćenje i navikavaju ga da se njome služi. No, da bi se pripadnici manjina neometano služili svojim pravima i slobodama njihovi bi sugrađani trebalo da budu načisto s tim da manjinska prava nisu privilegije, nego važan instrument za postizanje efektivne jednakosti. U tom smislu bilo bi veoma uputno kada bi lokalne samouprave učinile napore kako bi se građani upoznali s manjinskim pravima i, na taj način, neutralizovali predrasude o tome da se manjinska prava ostvaruju na štetu pripadnika etničke većine. Položaj i ostvarivanje prava nacionalnih manjina nije samo stvar pripadnika manjine, nego i većine. I jedni i drugi, u onim sredinama u kojima predstavljaju većinu, mogu da uče jedni od drugih, preispituju svoje kulturološke obrasce, vrednosne sisteme i koriste sve prednosti koje im omogućuje bogatstvo jezika, kultura i običaja.

Lokalne manjinske politike moraju počivati na univerzalnom principu jednakosti građana, nediskriminaciji, poštovanju ljudskih prava, toleranciji i uvažavanju različitosti. Neuvažavanje uvek stvara napetost i vodi konfliktima. Iluzija je misliti da će sužavanje prava manjina, recimo prava na informisanje, mimoći pripadnike većine. Za privatne vlasnike komercijalnih medija manjine, kako je to u bezbroj navrata do sada istaknuto, nisu isplativa publika. To je tačno, ali ta se primedba ne odnosi samo na etničke manjine, nego i na sve druge vrste manjina, pa tako i na one koje nastaju unutar većinskog naroda.

U razgovoru o manjinama često se upućuje na centralni, državni nivo i više instance političke moći. To je razumljivo, jer se bitne odluke od značaja za ostvarivanje prava i sloboda nacionalnih manjina donose na centralnom, državnom nivou. Gubi se iz vida, međutim, da se manjinska prava i slobode najvećim delom ostvaruju u sredinama u kojima pripadnici manjine žive, dakle na lokalnom nivou. U Adi, Bačkom Petrovcu, Novom Pazaru, Bujanovcu ili Subotici pripadnici manjina idu u školu, na posao, tu se informišu, participiraju u javnom i političkom životu svoje sredine, tu osnivaju svoja udruženja i klubove. Jednom rečju, tu žive i nastoje da očuvaju i unaprede svoj nacionalni identitet.

Tamo gde su manjine koncentrisane u većem broju, one lakše ostvaruju svoja prava. Tamo gde su im, zbog malobrojnosti, neka prava nedostupna, pripadnici manjina ne mogu biti, zbog svoje etničke pripadnosti, jezika ili vere, dovedeni u neravnopravni položaj u odnosu na ostale sugrađane. Zakonima je zabranjen svaki oblik diskriminacije, sem onog (tzv. pozitivna diskriminacija) koji se preduzima u cilju ostvarivanja pune i efektivne ravnopravnosti pripadnika etničke manjine i većine.

U Srbiji praktično nema nijedne opštine u kojoj ne žive pripadnici manjina. No, pošto u njima žive u različitom broju, nisu sve opštine, već samom činjenicom da u njima živi određeni broj pripadnika manjina, i multietničke – takvih, multietničkih opština je u Srbiji ukupno 68, a najveći broj njih je u Vojvodini.

Pošto svojim jezikom, kulturom, verom ili tradicijom doprinose pluralizmu sredine u kojoj žive, naponi pripadnika manjina da očuvaju svoj distinktivni identitet treba da uživaju podršku od strane lokalne samouprave. Tek se tu, na nivou lokalne samouprave, jedan dosta apstraktan govor o pravima i slobodama manjina konkretizuje i praktično realizuje. U tome se, neretko, nailazi na probleme i otpore. Ti su problemi jednim svojim delom i posledica neznanja, nedovoljne upućenosti i nesnalaženja, ali i proizvod sračunate političke namere i svesne opstrukcije, preduzete s ciljem da se manjinama oteža ostvarivanje njihovih prava.

Kako bi manjinska prava i slobode postali delotvoran i funkcionalan koncept, potrebno je osigurati nekoliko pretpostavki. To su, pre svega, političke i pravne pretpostavke. No, pored političke volje, primerene zakonske regulative i, dakako, materijalnih sredstava potrebnih za realizaciju tih prava, potrebne su i određene sociokulturne pretpostavke. Nepoznavanje, ukorenjene predrasude i negativni politički sentimente mogu umnogome otežati ostvarivanje manjinskih prava. U pojedinim situacijama mogu, čak, dovesti i do ugrožavanja njihovih elementarnih građanskih prava. S tim u vezi posebno je potrebno obratiti pažnju na dodatnu edukaciju građana o vrednostima integrativnog multikulturalizma i značaju upravljanja multi-

etničkim sredinama, te je neophodno preduzeti aktivnosti kako bi se senzibilisali građani za prevazilaženje postojećih animoziteta.

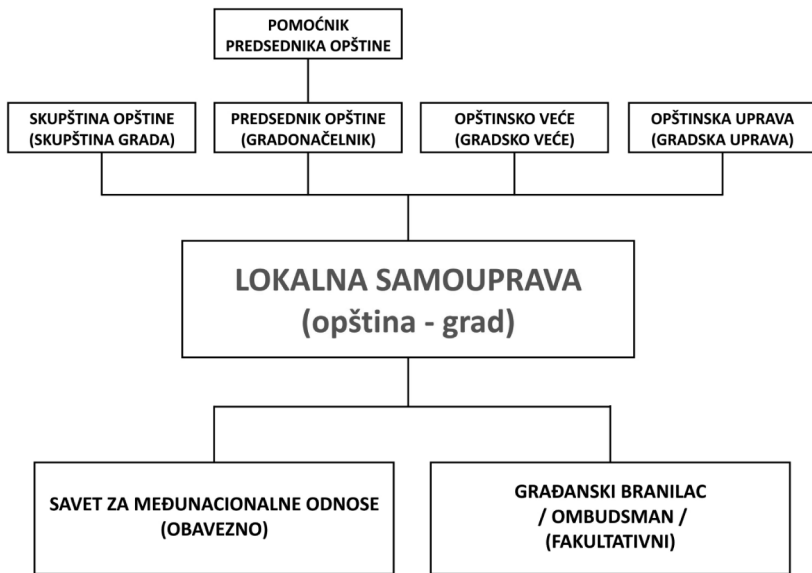
Na ostvarivanje svake od navedenih pretpostavki lokalne samouprave nemaju jednaki uticaj, a tamo gde nekakav uticaj postoji on se ispoljava na različite načine, u zavisnosti od lokalnih kapaciteta i preduzimljivosti lokalnih upravljačkih struktura. U nekim opštinama se pomenute strukture, recimo, brže oslobađaju centralističkog mentaliteta i nastoje, svojom preduzimljivošću, privući značajna finansijska sredstva. U drugim sredinama promene su znatno sporije, centralistički mentalitet izraženiji, a očekivanja da država nesto učini i reaguje veća.

Etnički pluralizam i multikulturalnost neretko se doživljavaju kao teret i problem, kao faktor koji ograničava i otežava uspostavljanje demokratije. Smatramo važnim i potrebnim da snažno naglasimo sledeće – etnički problemi nisu jedini problemi s kojima se suočavaju demokratije, niti je etnicitet uvek problem. S druge strane, ne treba smetnuti sa uma da multikulturalizam pogoduje razvoju demokratije, jer s njom deli neke zajedničke vrednosti – toleranciju, na primer. Pored toga, pluralizam, tako važan za demokratiju, prisutan je i u multikulturalizmu. Napokon, nema demokratije ako se prava građana ignorišu ili krše. Multikulturalizam doprinosi širenju demokratskih prava.

U konstruisanju manjinskih politika u lokalnim sredinama nije moguće dovoljno snažno naglasiti važnost činjenice da etničke i kulturne razlike nisu i ne moraju biti samo uzrok problema. Moglo bi se argumentirati upravo suprotno – kulturne razlike čine jednu sredinu bogatijom, doprinose boljem samorazumevanju njenih pripadnika, šire njihove vidike, iskustvo čine složenijim a percepciju delikatnijom. Lokalne politike, prema tome, u kulturnom pluralizmu treba da vide svoju prednost, i to prednost čiji benefiti prelaze preko etničkih granica.

“Manjine se ne smatraju neprirodnim mrljama na nacionalnoj teritoriji, nego punopravnim građanima, čijim se interesima mora pokloniti dužna pažnja”.

Will Kymlicka

Etnička slika stanovništva i opštine multietničkog karaktera u Srbiji

Prema rezultatima popisa stanovništva koji je sproveden 2002. godine pored 82,9% lica koji su se deklarirali kao Srbi, preostali procenat se odnosi na druge manjinske etno–kulturne grupe: Albanci, Bošnjaci, Bugari, Bunjevci, Crnogorci, Česi, Goranci, Hrvati, Jugosloveni, Mađari, Makedonci, Muslimani, Nemci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Ukrajinci i Vlasi.

Prema kriterijumu koji je Zakon o lokalnoj samoupravi postavio, od ukupno 169 opština u Srbiji, 68 je multietničkih od kojih se 41 nalazi u Vojvodini, a 27 u centralnoj Srbiji.

Opštine u Vojvodini

OPŠTINE	UKUPNO STANOVNIKA	UKUPNO PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA*	%
Ada	18.994	15.297	80,54
Alibunar	22.954	8.711	37,95
Apatin	32.813	10.384	31,65
Bač	16.268	7.743	47,60
Bačka Palanka	60.966	10.703	17,56
Bačka Topola	38.245	24.912	65,14
Bački Petrovac	14.681	10.412	70,92
Bečež	40.987	22.423	54,71
Bela Crkva	20.367	3.652	17,93
Beočin	16.086	4.230	26,30
Čoka	13.832	8.091	58,49
Indija	49.609	5.211	10,50
Irig	12.329	1.670	13,55

Kanjiža	27.510	24.964	90,75
Kikinda	67.002	12.792	19,09
Kovačica	27.890	17.775	63,73
Kovin	36.802	7.098	19,29
Kula	48.353	13.325	27,61
Mali Idoš	13.494	8.008	59,34
Nova Crnja	12.705	3.478	27,38
Novi Bečej	26.924	7.119	26,44
Novi Kneževac	12.975	4.884	37,64
Novi Sad – grad	299.294	48.366	16,16
Odžaci	35.582	4.455	12,52
Pančevo	127.162	22.279	17,52
Plandište	13.377	5.406	40,41
Sečanj	16.377	4.050	24,73
Senta	25.568	21.895	85,63
Šid	38.973	7.210	18,50
Sombor	97.263	30.140	30,99
Srbobran	17.855	5.127	28,71
Sremski Karlovci	8.839	1.422	16,09
Stara Pazova	67.576	10.075	14,91
Subotica	148.401	102.330	68,96
Temerin	28.275	9.284	32,83
Titel	17.050	1.883	11,04
Vrbas	45.852	10.025	21,86
Vršac	54.369	12.337	22,69
Žabalj	27.513	3.153	11,46
Žitište	20.399	7.038	34,50
Zrenjanin	132.051	26.168	19,82

Opštine u centralnoj Srbiji

OPŠTINE	UKUPNO STANOVNIKA	UKUPNO PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA*	%
Babušnica	15.734	1.219	7,75
Bela Palanka	14.381	1.272	8,85
Bojnik	13.118	1.391	10,60
Boljevac	15.849	4.663	29,42
Bor	55.817	12.758	22,86
Bosilegrad	9.931	7.378	74,29
Bujanovac	43.302	27.656	63,87
Dimitrovgrad	11.748	6.433	54,76
Doljevac	19.561	1.106	5,65
Golubac	9.913	1.051	10,60
Koceljeva	15.636	875	5,60
Kučevo	18.808	5.476	29,12
Majdanpek	23.703	3.145	13,27
Medveđa	10.760	2.951	27,43
Negotin	43.418	3.877	8,93
Nova Varoš	19.982	1.680	8,41
Novi Pazar	85.996	67.612	78,62
Petrovac	34.511	4.324	12,53
Preševo	34.904	31.487	90,21
Priboj	30.377	7.187	23,66
Prijepolje	41.188	17.221	41,81
Sjenica	27.970	21.232	75,91
Surdulica	22.190	3.306	14,90
Tutin	30.054	28.605	95,18
Vranje	87.288	5.436	6,23
Žagubica	14.823	3.378	22,79
Žitorađa	18.207	1.171	6,43

Uopšte o propisima koji se odnose na manjine...

Republika Srbija je članica Saveta Evrope od 2003. godine. Međutim i pre nego što je Državna zajednica Srbije i Crne Gore pristupila Savetu Evrope, 2001. godine pristupila je Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina (u daljem tekstu: Okvirna konvencija) Saveta Evrope. To je bilo moguće jer i nečlanice mogu da pristupe toj konvenciji na poziv Saveta ministara Saveta Evrope. To je bio slučaj i s našom zemljom. Republika Srbija je Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima (u daljem tekstu: Evropska povelja), takođe značajan dokument Saveta Evrope iz aspekta zaštite i ostvarivanja prava nacionalnih manjina, ratifikovala 2005. godine.

Glavna karakteristika ovih dokumenata je da su okvirnog i načelnog karaktera i da država u okvirima koji su određeni u dokumentima, unutrašnjim zakonodavstvom detaljnije razrađuje prava nacionalnih manjina i obaveze države u ovom segmentu. Uprkos tome što su okvirnog karaktera, značaj ovih dokumenata je velik, jer je usvajanjem ovih akata pitanje zaštite i ostvarivanja prava nacionalnih manjina preneto na međunarodni nivo. Naročito je značajna Okvirna konvencija, jer ona predstavlja prvi pravno obavezujući multilateralni instrument posvećen zaštiti manjina.

Okvirnom konvencijom je propisan niz prava pripadnika nacionalnih manjina, kao što su npr.: sloboda mirnog okupljanja, sloboda udruživanja, sloboda izražavanja i sloboda misli, uverenja i veroispovesti¹, sloboda izražavanja svoje religije ili vere i ustanovljavanja verske institucije, organizacije i udruženja², sloboda mišljenja³, pravo na korišćenje svog jezika privatno i javno, usmeno ili pismeno⁴, učenje maternjeg jezika⁵.

¹ Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, čl. 7.

² Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, čl. 8.

³ Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, čl. 9.

⁴ Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, čl. 10.

⁵ Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, čl. 14.

Povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima obuhvata sledeće oblasti: obrazovanje⁶, sudska ovlašćenja⁷, upravne vlasti i javne službe⁸, sredstva javnog informisanja⁹, kulturne aktivnosti i pogodnosti¹⁰, ekonomski i društveni život¹¹. Evropskom poveljom je propisana mogućnost da država prilikom ratifikacije odredi stepen svojih obaveza u skladu sa svojim mogućnostima. Svaka država prilikom ratifikacije Povelje navodi sve manjinske i regionalne jezike u pogledu kojih prihvata obaveze iz Povelje. Republika Srbija je prihvatila da je Povelja obavezuje u odnosu na deset jezika nacionalnih manjina i to: albanski, bosanski, bugarski, mađarski, romski, rumunski, rusinski, slovački, ukrajinski i hrvatski jezik.

Ustavom Republike Srbije¹², kao najvišim pravnim aktom u Republici Srbiji, pripadnicima nacionalnih manjina, pored ljudskih prava koja uživaju svi građani, garantuju se dodatna prava izdvojena u posebnom poglavlju: „Prava pripadnika nacionalnih manjina“.

Zagarantovana prava su:

- prava na očuvanje posebnosti¹³, koja obuhvataju pravo na izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje i javno izražavanje nacionalne, etničke, kulturne i verske posebnosti; pravo na upotrebu svojih simbola na javnim mestima; pravo na korišćenje svog jezika i pisma; pravo da u sredinama gde čine značajnu populaciju, državni organi, organizacije kojima su poverena javna ovlašćenja, organi autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave vode postupak i na njihovom jeziku; pravo na školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama i ustanovama autonomnih pokrajina; na osnivanje privatnih obrazovnih ustanova; da na svome jeziku koriste svoje ime i prezime; da u sredinama gde čine značajnu populaciju, tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica, naselja i topografske oznake budu ispisani i na njihovom jeziku; na potpuno, blagovremeno i nepristrasno obaveštavanje na svom jeziku, uključujući i pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu obaveštenja i ideja; na osnivanje sopstvenih sredstava javnog obaveštavanja, u skladu sa zakonom;

- pravo na udruživanje i na saradnju sa sunarodnicima¹⁴.

⁶ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 8.

⁷ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 9.

⁸ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 10.

⁹ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 11.

¹⁰ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 12.

¹¹ Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, čl. 13.

¹² Službeni list Republike Srbije broj 98/2006

¹³ Član 79. Ustava Republike Srbije

¹⁴ Član 80. Ustava Republike Srbije

Takođe je zabranjena diskriminacija¹⁵, propisana je ravnopravnost u vođenju javnih poslova i zabranjena je nasilna asimilacija.

Dodatna prava nacionalnim manjinama se mogu ustanoviti pokrajinskim propisima.

Najšira podela oblasti u kojima se pripadnicima nacionalnih manjina garantuju dodatna prava jeste: kultura, obrazovanje, obaveštenost i upotreba svog jezika i pisma. Detaljno su ova prava razrađena u propisima koji regulišu svaku od tih oblasti, npr. pravo na obrazovanje na maternjem jeziku i uslovi pod kojim se to pravo ostvaruje, detaljno su razrađeni u više zakona kojima je regulisano školovanje u Republici Srbiji.

Zakon kojim je na opšti način uređena oblast prava nacionalnih manjina jeste Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina¹⁶. Taj zakon usvojen je 2002. godine za vreme postojanja Savezne Republike Jugoslavije, a kasnije, nakon podele Republike Srbije i Republike Crne Gore, postao je sastavni deo zakonodavstva Republike Srbije. Ovim zakonom koji je podeljen u šest celina propisana su prava nacionalnih manjina kao što su pravo na obrazovanje, upotrebu nacionalnih simbola, te informisanje na njihovom jeziku.

Nadležnosti lokalne samouprave određene su Zakonom o lokalnoj samoupravi, članom 30. Pored nadležnosti ovim zakonom su uređene jedinice lokalne samouprave, kriterijumi za njihovo osnivanje, organi, nadzor nad njihovim aktima i radom, zaštita lokalne samouprave i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava i dužnosti jedinica lokalne samouprave. Zakon je stupio na snagu 2007. godine.

U pogledu prava nacionalnih manjina kao opšta odredba je navedeno da se lokalna samouprava stara o ostvarivanju, zaštiti i unapređivanju ljudskih prava i individualnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa. Pored ove načelne odredbe u okviru istog člana propisano je i koje su konkretne nadležnosti lokalne samouprave u okviru pojedinih prava, o čemu će biti više reči kod svakog prava ponaosob.

¹⁵ Član 76. Ustava Republike Srbije

¹⁶ Službeni list SRJ br. (?)

Kultura

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Čuvanje, negovanje i razvijanje svoje kulture i tradicije jedno je od neotuđivih prava pripadnika nacionalnih manjina koji, u cilju unapređivanja svoje kulture i tradicije, mogu osnivati posebne kulturne, umetničke i naučne ustanove, razna društva i udruženja. U skladu sa svojim mogućnostima, lokalne samouprave treba da finansijski pomažu rad pomenutih ustanova i društava.

Pripadnici pojedinih manjina, kao Slovaci na primer, prisutni su na području današnje Vojvodine više od dva veka, dok su pripadnici mađarske manjine prisutni znatno duže, više od milenija. Posve je razumljivo da je prisustvo manjina ostavilo dubokog traga u tako različitim oblastima – od kulinarstva do jezika, da je tokom istorije dolazilo do mešanja jednih sa drugima i navikavanja na zajednički život. Sva ona kulturna dobra i vrednosti koja su tom prilikom nastajala zaslužuju da budu sačuvana, zaštićena i predstavljena javnosti. Muzeji, arhivi i institucije za zaštitu spomenika kulture, čiji je osnivač država, imaju obavezu da kulturno-istorijsko nasleđe manjina štite i učine dostupnim javnosti.

Lokalne samouprave, takođe, imaju obavezu da štite kulturna dobra od značaja za opštinu, da podstiču razvoj kulturnog i umetničkog stvaralaštva, obezbeđuju sredstva za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture, da stvaraju uslove za rad raznih ustanova. Kulturni centri su, na primer, institucije koje u velikoj meri mogu doprineti afirmaciji manjinskog stvaralaštva, smotrama pozorišnih društava, likovnim kolonijama, muzičkim stvaralaštvom, itd. Veoma je važno da se bilteni, propagandni i ostali materijali (panoi, bilbordi, plakati) koji najavljuju i prate ove manifestacije objavljuju i na jezicima manjina. Biblioteke u opštinama u kojima žive pripadnici manjina mogu, na primer, putem nabavke knjiga na manjinskim jezicima, organizovanjem književnih večeri i susreta sa

autorima, značajno doprineti očuvanju manjinskog jezika i kulture. Galerije i drugi izložbeno pogodni prostori, takođe, mogu doprineti istom cilju.

Ne treba zaboraviti još jednu stvar – u redovima manjina ima autora čija su dela značajna u srednjoevropskim okvirima i koja zaslužuju da budu prevedena na jezik većine. Sredstvima kojima raspolažu, lokalne samouprave mogle bi podržati takve projekte.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Prilikom ratifikacije **Evropske povelje** Republika Srbija se obavezala da ohrabri vidove izražavanja i inicijative specifične za regionalne ili manjinske jezike i omogućiti različite načine pristupa umetničkim delima proizvedenim na tim jezicima; da podstiče različita sredstva putem kojih bi dela sačinjena na regionalnim ili manjinskim jezicima postala dostupna, pomaganjem i razvitkom prevođenja, nadsinhronizacije i titlovanih prevoda; da unapređuje pristup regionalnih ili manjinskih jezika radovima nastalim na drugim jezicima, takođe razvojem prevoda, nadsinhronizacije i titlovanih prevoda; da stimuliše neposredno učešće predstavnika onih koji koriste odgovarajuće regionalne ili manjinske jezike u obezbeđivanju uslova za kulturne delatnosti, te u njihovom planiranju;

Takođe, Republika Srbija se obavezala da u pogledu teritorija različitih od onih na kojima su regionalni ili manjinski jezici tradicionalno u upotrebi, ukoliko broj njihovih korisnika to opravdava, odobri, ohrabri i/ili omogući odgovarajuće kulturne aktivnosti i olakšice.

Okvirnom konvencijom je propisana opšta odredba kojom se države potpisnice obavezuju da „stvaraju potrebne uslove kako bi pripadnici nacionalnih manjina očuvali i razvijali svoju kulturu i sačuvali neophodne elemente svog identiteta, naime religiju, jezik, tradicije i kulturno nasleđe“.

Pripadnicima nacionalnih manjina **Ustavom** je garantovano pravo da neposredno ili posredstvom svojih predstavnika, učestvuju u odlučivanju ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima u vezi sa svojom kulturom. Takođe je kao jedno od prava na očuvanje posebnosti navedeno i pravo na izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje i javno izražavanje kulturne posebnosti.

Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina kao posebno pravo je propisano pravo na negovanje kulture i tradicije. Ono podrazumeva izražavanje, čuvanje, negovanje, razvijanje, prenošenje i javno ispoljavanje nacionalne i etničke, kulturne, verske i jezičke posebnosti kao dela tradicije građana, nacionalnih manjina i njihovih pripadnika. Ujedno, pripadnicima nacionalnih manjina jamči se pravo da osnivaju posebne kul-

turne, umetničke i naučne ustanove, društva i udruženja u svim oblastima kulturnog i umetničkog života. Navedene ustanove su samostalne u radu, a država će u skladu sa svojim mogućnostima učestvovati u finansiranju tih društava i udruženja.

Takođe je bitno istaći da je propisano da će muzeji, arhivi i institucije za zaštitu spomenika kulture čiji je osnivač država, obezbediti predstavljane i zaštitu kulturno-istorijskog nasleđa nacionalnih manjina sa svoje teritorije, a da će predstavnici nacionalnih saveta učestvovati u odlučivanju o načinu predstavljanja kulturno-istorijskog nasleđa svoje zajednice.

U Republici Srbiji osnovni zakon koji reguliše oblast kulture jeste **Zakon o delatnostima od opšteg interesa u oblasti kulture**¹⁷. Osim tog zakona i niz drugih zakona i podzakonskih akata regulišu ovu široku oblast.¹⁸

Zakonom o delatnostima od opšteg interesa u oblasti kulture utvrđuje se opšti interes u oblasti kulture za čije se ostvarivanje sredstva obezbeđuju u budžetu Republike Srbije, kao i potrebe u oblasti kulture za koje se sredstva obezbeđuju u budžetu opštine, odnosno grada. Takođe, i autonomne pokrajine obezbeđuju sredstva za rad kada se njima doprinosi razvoju kulture i umetnosti u pokrajini ili obezbeđuje razvoj kulture narodnosti.¹⁹ U pogledu prava nacionalnih manjina značajno je istaći da su kao opšti interes propisani i programi iz oblasti kulture drugih naroda i narodnosti i staranje o zaštititi njihove kulturne baštine. Sredstva za ostvarivanje opšteg interesa obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, a značajnu ulogu ima ministar kulture, jer utvrđuje koji će se programi finansirati.

Zakon detaljno navodi koji se opšti interesi finansiraju iz budžeta opštine/grada. Pored finansiranja, opština/grad ima ulogu i u pogledu organizacije i rada ustanova kulture na lokalnom nivou, jer odlučuje o visini sredstava za ostvarivanje potreba u kulturi u opštini. Takođe, daje saglasnost na opšte akte ustanova kulture o načinu obavljanja delatnosti, broju i strukturi zaposlenih. Opština/grad, na zahtev Ministarstva kulture podnosi Ministarstvu godišnji program korišćenja sredstava za ostvarivanje potreba u kulturi, kao i izveštaj o ostvarivanju programa i korišćenju sredstava namenjenih za kulturu koja se obezbeđuju u budžetu opštine, odnosno grada.

¹⁷ Službeni glasnik Republike Srbije br. 49/92

¹⁸ Vidi: <http://www.kultura.sr.gov.yu/?jez=sc&p=56>

¹⁹ Termini *narodi* i *narodnosti* ostavljeni su jer su oni korišćeni u Zakonu.

Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina predviđa brojne nadležnosti nacionalnih saveta nacionalne manjine u domenu učešća u upravljanju ustanovama kulture od posebnog značaja za očuvanje kulturnog identiteta nacionalne manjine (na primer davanje mišljenja o članovima upravnog odbora i direktora ustanove kulture i izbor jednog člana upravnog odbora ovih ustanova), kao i u domenu pripreme strategije razvoja kulture nacionalne manjine, utvrđivanja koje su kulturne manifestacije i događaji od posebnog značaja za očuvanja kulture nacionalne manjine, utvrđivanja liste kulturnih dobara od interesa za nacionalne manjine itd.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

Zakonom o lokalnoj samoupravi su navedene obaveze lokalne samouprave u vezi s kulturom, te je tako opština/grad nadležna da organizuje obavljanje poslova u pogledu zaštite kulturnih dobara od značaja za opštinu, da podstiče razvoj kulturnog i umetničkog stvaralaštva, da obezbedi sredstava za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulture od značaja za opštinu i stvara uslove za rad muzeja i biblioteka i drugih ustanova kulture čiji je osnivač.

Zakonom o javnim službama je određeno da lokalna samouprava za obavljanje navedenih poslova zaštite kulturnih dobara i podsticanje kulturnog stvaralaštva, pa i stvaralaštva nacionalnih manjina, može da osniva ustanove i javna preduzeća. Pod ustanovama kulture podrazumevaju se zavodi za zaštitu spomenika kulture, muzeji, arhivi, kinoteke i biblioteke.

Način utvrđivanja kulturnih dobara, staranja o zaštiti kulturnih dobara i funkcionisanja ustanova zaštite kulturnih dobara uređen je **Zakonom o kulturnim dobrima** iz 1994. godine.

Obrazovanje

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Ne sme se, naročito u današnjem svetu, potceniti značaj obrazovanja. Od obrazovnog sistema se očekuje da pojedincu, na primer, pruži znanja koje će ga učiniti kompetitivnim sudeonikom na tržištu, ali isto tako i da doprinese očuvanju manjinske kulture i identiteta. Taj će se zadatak utoliko lakše ostvariti ukoliko je manjinama, najpre, omogućeno da se obrazuju na svom jeziku a, zatim, ako su u obrazovni proces integrisani segmenti o njihovoj istoriji, kulturi i tradiciji. Obrazovni sistem, dakle, mora biti otvoren prema etnokulturalnoj stvarnosti i potrebama privrede i društva, te posredovati znanja i sadržaje koji su važni i za očuvanje identiteta pripadnika manjina, ali i za njihovu poziciju i šanse na tržištu.

Pošto nadležnost lokalne samouprave podrazumeva i osnivanje ustanova i organizacija u oblasti osnovnog obrazovanja, one u organizacionom pogledu mogu izlaziti u susret zahtevima manjina. Recimo, kada su posredi predškolske ustanove. Osnivanje tih ustanova na jezicima manjina ili, barem, odeljenja na jezicima manjina, veoma je važno. Opštinske vlasti bi na razne druge načine mogle doprineti da se obrazovanje na jezicima manjina odvija na što boljem nivou, i to nabavkom potrebne opreme, materijala i sredstava za nastavu, finansiranjem različitih nastavnih i kulturnih aktivnosti (susreti i takmičenja između škola, na primer), organizovanjem besplatnog prevoza ili pružanjem pomoći siromašnim učenicima, itd.

Zakon o manjinama pruža mogućnost da se u obrazovnim ustanovama i školama na srpskom jeziku uči i jezik nacionalne manjine, ako je on u službenoj upotrebi. Pre nekoliko godina iz Subotice je pokrenuta inicijativa da se u obrazovni proces ponovo uvede jezik društvene sredine, ali tadašnje ministarstvo prosvete nije imalo razumevanja za ovakvu inicijativu. No, ukoliko bi tu inicijativu podržale i ostale lokalne samouprave, ova bi mogućnost lako mogla postati stvarnost. Treba imati u vidu da su pripadnici manjina, za razliku od pripadnika etničke većine u državi, u izrazito visokom procentu bilingvalni. Učenje onoga što se u periodu socijalizma nazi-

valo jezikom društvene sredine umnogome bi olakšalo i unapredilo interetničku komunikaciju.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Ratifikovanjem **Evropske povelje** Republika Srbije se u pogledu predškolskog obrazovanja obavezala da „omogućiti predškolsko obrazovanje na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku ili da omogućiti značajan deo predškolskog obrazovanja na odgovarajućem jeziku makar za one polaznike čije porodice tako nešto zahtevaju a čiji se broj smatra dovoljnim“, takođe i „ukoliko javne vlasti nemaju direktnih ovlašćenja u oblasti predškolskog obrazovanja, da stimulišu ili ohrabre primenu mera koje su pomenute“.

U pogledu osnovnog obrazovanja obavezala se da „**makar onim polaznicima čije porodice tako nešto zahtevaju a čiji se broj smatra dovoljnim**“ pruži jednu od ove tri mogućnosti u vidu primenjenih mera: da omogućiti osnovno obrazovanje na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; obezbedi značajan deo osnovnog obrazovanja na odgovarajućem regionalnom ili manjinskom jeziku; ili obezbedi, u okviru osnovnog obrazovanja, da učenje odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika postane integralni deo nastavnog plana. Situacija je ista i u pogledu srednjeg obrazovanja.

Kada je reč o univerzitetskom obrazovanju, obavezala se da omogućiti uslove za studiranje ovih jezika kao predmeta na univerzitetima ili višim školama.

Takođe, da načini aranžmane koji bi obezbedili učenje istorije i kulture u vezi s regionalnim ili manjinskim jezicima.

Okvirnom konvencijom se priznaje pravo pripadnika nacionalnih manjina da, bez dodatnih finansijskih opterećenja država potpisnica, ustanovljavaju i vode sopstvene privatne institucije za obrazovanje i obuku. Takođe se garantuje i pravo da uče svoj maternji jezik. Ujedno je propisano da države potpisnice treba da nastoje da obezbede u oblastima naseljenim nacionalnim manjinama, u meri u kojoj je to moguće i u okviru svojih obrazovnih sistema, učenje maternjeg jezika ili obučavanje na tom jeziku.

Ustavom je pravo na obrazovanje garantovano svim građanima Republike Srbije. Osnovno obrazovanje je besplatno i obavezno, a srednje obrazovanje je besplatno. Zakonom se uređuje osnivanje škola i univerziteta. Pripadnicima nacionalnih manjina se, radi očuvanja posebnosti, garantuje pravo na školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama i ustanovama autonomnih pokrajina, kao i na osnivanje privatnih obrazovnih ustanova.

Takođe, pravo je nacionalnih manjina da neposredno ili putem svojih predstavnika, učestvuju u odlučivanju ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima u vezi sa svojom kulturom i obrazovanjem.

Više zakona reguliše oblast obrazovanja.

Pre svega, **Zakonom o zaštiti sloboda i prava nacionalnih manjina** garantovano je pravo pripadnicima nacionalnih manjina na vaspitanje i obrazovanje na svom jeziku u institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja. Ovim zakonom je, između ostalog, propisano i da u izradi nastavnog plana za potrebe nastave predmeta koji izražavaju posebnost nacionalnih manjina na jeziku nacionalnih manjina, dvojezičke nastave i učenja jezika nacionalnih manjina sa elementima nacionalne kulture obavezno učestvuju nacionalni saveti nacionalne manjine.

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisano je da nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruju na maternjem jeziku, a izuzetno se može ostvarivati i na srpskom jeziku.

Ovim Zakonom propisano je osnivanje Nacionalnog prosvetnog saveta, čiji se jedan član bira iz reda nacionalnih manjina²⁰. Uloga nacionalnog prosvetnog saveta je izuzetno značajna, jer između ostalog donosi: opšte osnove predškolskog programa, nastavne planove i programe osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i osnove vaspitnog programa, te predlaže ministru udžbenike i nastavna sredstva.

U pogledu korišćenja udžbenika pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da koriste udžbenike iz matične države, na osnovu odobrenja ministra, u skladu sa standardima koje utvrđuje Savet.

U pogledu obrazovnih ustanova broj i prostorni raspored planira se aktom o mreži ustanova. Akt o mreži dečjih vrtića i osnovnih škola donosi skupština jedinice lokalne samouprave, na osnovu kriterijuma koje utvrdi Vlada, a saglasnost na akt o mreži osnovnih škola daje Ministarstvo obrazovanja. Akt o mreži srednjih škola donosi Vlada na osnovu broja i uzrasta učenika na određenom području, specifičnosti područja (brdsko-planinsko, prigranično, nedovoljno razvijeno, nacionalno mešovito područje), potreba za zapošljavanjem i finansijskih mogućnosti Republike. Lokalne samouprave mogu da iniciraju izmenu akta o mreži srednjih škola, odnosno da podnesu obrazložen predlog Ministarstvu prosvete za izmenu tog akta (npr. osnivanje nove škole ili odeljenja srednje škole u naselju u kome žive pripadnici nacionalne manjine ili etničke grupe).

²⁰ Listu kandidata predlažu i zajednički podnose saveti nacionalnih manjina.

Prema predlogu zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, nacionalni savet nacionalne manjine ima ovlašćenje i da predloži osnivaču osamostaljivanje izdvojenog odeljenja škole u kome se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine.

Zakon o osnovnoj školi reguliše u kojim slučajevima se nastava može odvijati na maternjem jeziku narodnosti ili dvojezički. Naime, potrebno je da se najmanje 15 učenika upiše u prvi razred, ali nastava može da se odvija i za manje od 15 učenika uz saglasnost ministra prosvete. Kada se nastavni plan i program ostvaruje na srpskom jeziku, učenicima pripadnicima narodnosti obezbeđuje se savlađivanje nastavnog plana i programa maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture. Nastavne planove i programe za osnovnu školu donosi ministar prosvete. Nastavni plan i program verske nastave sporazumno donose ministar prosvete i ministar vera, na usaglašeni predlog tradicionalnih crkava i verskih zajednica (Srpska pravoslavna crkva, Islamska zajednica, Katolička crkva, Slovačka evangelistička crkva a.v., Jevrejska zajednica, Reformatska hrišćanska crkva i Evangelička hrišćanska crkva a.v.), u skladu sa zakonom. Obaveza škole je da kada se nastava izvodi i na jeziku narodnosti, škola vodi evidenciju i na tom jeziku i izdaje đacima isprave na tom jeziku.

Zakonom o srednjoj školi su propisani uslovi da se nastava u srednjoj školi odvija na maternjem jeziku „narodnosti“, odnosno dvojezički. Taj uslov je isti kao i u osnovnoj školi i odnosi se na broj đaka; naime, potrebno je da najmanje 15 učenika bude upisano, a takođe je moguće i s manje đaka oformiti ovo odeljenje uz saglasnost ministra.

Kao i u osnovnoj školi, učenik-pripadnik nacionalne manjine ima pravo da mu škola izda javne isprave (đačka knjižica, ispisnica, uverenje, sve-dočanstvo i diploma) na maternjem jeziku, ukoliko je nastava izvođena na jeziku narodnosti.

Zakonom o visokom obrazovanju regulisana je oblast visokog obrazovanja. U pogledu prava nacionalnih manjina propisano je da se studije, odnosno pojedini delovi studija, kao i odbrana doktorske disertacije mogu organizovati i na jeziku nacionalne manjine, u skladu sa statutom, ukoliko je takav program odobren, odnosno akreditovan. Odobrenje, odnosno akreditaciju izdaje Komisija za akreditacije. Ukoliko su se studije izvodile na jeziku nacionalne manjine isprave se izdaju i na tom jeziku.

Zakonom o utvrđivanju određenih nadležnosti autonomne pokrajine (“Sl. glasnik RS”, broj 6/2002) određene nadležnosti republike u pogledu obrazovanja su prenete na pokrajinu, te tako pokrajina putem svojih organa: odobrava program i udžbenike za nacionalne manjine; sporazumno s ministrom nadležnim za poslove prosvete donosi nastavne planove

i programe iz pojedinih predmeta od interesa za nacionalne manjine, utvrđuje uslove i načine organizovanja nastave na jezicima nacionalnih manjina; sporazumno s ministrom nadležnim za poslove prosvete odobrava udžbenike i nastavna sredstva za pojedine predmete od interesa za nacionalne manjine; daje saglasnost na ostvarivanje nastavnog plana i programa na jezicima nacionalnih manjina za manje od 15 učenika.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

U oblasti obrazovanja, lokalna samouprava je nadležna da osniva ustanove i organizacije u oblasti osnovnog obrazovanja. Kao što je napomenuto, opština je zadužena da donosi akt o mreži ustanova predškolskog obrazovanja i osnovnih škola na svojoj teritoriji. Opština daje mišljenje na akt o mreži srednjih škola na svojoj teritoriji koji donosi Vlada Republike Srbije. Opština je osnivač ustanova predškolskog obrazovanja, osnovnih i srednjih škola na svojoj teritoriji i obezbeđuje iz svog budžeta sredstva za održavanje školskih zgrada i plate nastavnog osoblja (domari, spremačice). Sredstva za plate nastavnog osoblja odobravaju se iz budžetskog razdela Ministarstva prosvete. Veoma je važno naglasiti da opština imenuje i razrešava školski odbor (organ upravljanja u osnovnim i srednjim školama), što je potencijalno veoma važan element vođenja izbalansirane manjinske politike u opštinama.

Školski odbor ima devet članova, uključujući i predsednika. Školski odbor ima tripartitnu strukturu. Čine ga po tri predstavnika zaposlenih u školi, tri predstavnika roditelja i tri predstavnika koje predlaže opština (to mogu biti opštinski funkcioneri, odnosno odbornici ili postavljena lica, zaposleni u opštinskoj upravi, članovi Saveta za međunacionalne odnose ili bilo koja druga lica, za koja opština proceni da imaju stručnih i profesionalnih kapaciteta za donošenje odluka u oblasti obrazovanja). Članove školskog odbora iz reda zaposlenih predlaže vaspitno-obrazovno, odnosno nastavničko veće, a iz reda roditelja – savet roditelja, tajnim izjašnjavanjem. Skupština jedinice lokalne samouprave odlučuje o predlogu ovlašćenog predlagača.

Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, predviđa konkretnu institucionalnu podršku nacionalnih saveta nacionalnih manjina realizaciji manjinskih prava na obrazovanje na sopstvenom jeziku u višenacionalnim lokalnim samoupravama u Srbiji. Naime, nacionalni saveti postaju nezaobilazan učesnik u svim važnim aktivnostima u domenu obrazovanja,

koje opštine, u skladu sa sistemskim zakonima, sprovode a koje mogu da imaju veze s položajem nacionalnih manjina. Nacionalni saveti učestvuju u svim aspektima upravljanja školama u kojima se obrazovno-vaspitni rad izvodi i na jeziku nacionalne manjine, ili u kojima se izučava govor, jezik ili kultura nacionalne manjine kao poseban nastavni predmet. Nacionalni saveti će biti obavezno konsultovani i davati mišljenje o predloženim kandidatima za direktora i članove upravnog, odnosno školskog odbora i davati mišljenje u postupku njihovog razrešenja u svim školama u kojima se nastava izvodi i na jeziku nacionalne manjine ili se izučava jezik i kultura nacionalne manjine kao poseban predmet. U ustanovama u kojima se u većini odeljenja obrazovno-vaspitni rad izvodi na jeziku nacionalne manjine ili za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu, nacionalni savet nacionalne manjine će predlagati članove upravnih i školskih odbora i davati prethodnu (obavezujuću) saglasnost na izbor direktora. Prema zakonu, svi pojedinačni pravni akti koje organi lokalne samouprave donesu bez odgovarajućeg predloga ili mišljenja nacionalnog saveta sankcionisani su ništavošću.

Posebno je važno pomenuti rešenja prema kojima na inicijativu pojedinog nacionalnog saveta, lokalna samouprava prenosi osnivačka prava nad ustanovama koje su isključivo u vezi s nacionalnim manjinama (npr. u školama u kojima se nastava isključivo izvodi na manjinskom jeziku), ili za koje nacionalni savet sâm utvrdi da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu.

Pravo na informisanje

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Jedno od pitanja koje mobilizira pažnju javnosti, naročito u poslednje dve godine, tiče se prava manjina na informisanje. Stratešku odluku države da se mediji privatizuju prati strah manjina da će time doći do sužavanja njihovih prava. Treba imati u vidu da je lokalni informativni servis, kada informiše na jeziku manjine, važan identitetski resurs. Upravo zbog toga, zakonsko rešenje da se privatizuju elektronski mediji čiji je osnivač lokalna samouprava zabrinulo je pripadnike manjina. Doduše, Zakon o lokalnoj samoupravi omogućuje opštinama da osnivaju radio i televizijske stanice radi informisanja na jeziku manjina, ali su odredbe ovog zakona u suprotnosti sa odredbama Zakona o radiodifuziji. Voljom političke vlasti proces privatizacije je obustavljen, ali su protivrečne pravne norme ostale, kao i zabrinutost manjina. Posve je očito da se na nivou države, prilikom donošenja odluke o privatizaciji, nije dovoljno vodilo računa o svim posledicama. O značaju lokalnih medija govori i istraživanje Fonda za otvoreno društvo iz 2007. godine. Naime, rezultati tog istraživanja pokazuju da pripadnici, doduše, manjinskih kulturnih elita više prate lokalne medije, nego medije od pokrajinskog ili nacionalnog značaja. Ovaj istraživački nalaz se može objasniti i činjenicom da su za svakidašnju organizaciju života, a ona se najvećim delom odvija na lokalnoj ravni, važnije informacije o tome šta se zbiva u samoj lokalnoj sredini.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Ratifikacijom **Evropske povelje** Republika Srbija se obavezala da omogući odgovarajuće odredbe zahvaljujući kojima bi prikazivači programa ponudili sadržaje na regionalnim ili manjinskim jezicima; da ohrabri ili olakša redovno emitovanje radio i televizijskog programa na regionalnim ili manjinskim jezicima; ohrabri ili olakša proizvodnju i distribuciju audio ili

audiovizuelnih radova i objavljivanje novinskih članaka na regionalnim ili manjinskim jezicima; da primeni postojeće mere finansijske podrške i na audiovizuelnu produkciju na regionalnim ili manjinskim jezicima.

Takođe, Srbija se obavezala da garantuje slobodu direktnog prijema radio i televizijskog programa iz susednih zemalja, na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku, kao i nesuprotstavljanje reemitovanju radio i televizijskih programa iz susednih zemalja na ovom jeziku. Ujedno je preuzeta obaveza da se obezbedi da interesi korisnika regionalnih ili manjinskih jezika budu predstavljeni i uzeti u obzir stvaranjem odgovarajućih tela koja bi bila u skladu sa zakonom i odgovornostima koje postoje kada se garantuje sloboda i pluralizam medija.

Član 9. **Okvirne konvencije** posvećen je slobodi mišljenja, ali i pravu na primanje i prenošenje informacija i ideja na jeziku manjine. U njemu se konstatuje da to pravo treba da se ostvaruje bez mešanja i ometanja od strane vlasti. U tom smislu, konkretno se precizira da država neće ometati osnivanje i korišćenje štampanih medija, te se propisuje obaveza države da se odobrenje za emitovanje radio i televizijskih programa mora izdavati bez diskriminacije i na osnovu objektivnih kriterijuma. Ujedno, država se obavezuje i da usvoji odgovarajuće mere kako bi nacionalnim manjinama olakšala pristup sredstvima javnog informisanja, među kojima su i finansijske.

Ustavom Republike Srbije garantovana je sloboda medija, a članom 79. garantovano je pravo nacionalnim manjinama „na potpuno, blagovremeno i nepristrasno obaveštavanje na svom jeziku, uključujući pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu obaveštenja i ideja“, kao i „na osnivanje sopstvenih sredstava javnog obaveštavanja, u skladu sa zakonom“.

Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina se najpre pripadnicima nacionalnih manjina jamči pravo na potpuno i nepristrasno obaveštavanje na njihovom jeziku, uključujući pravo na izražavanje, primanje, slanje i razmenu informacija i ideja putem štampe i drugih sredstava javnog obaveštavanja.

Nadalje, država se obavezala da u programima radija i televizije javnog servisa obezbedi informativne, kulturne i obrazovne sadržaje na jeziku nacionalne manjine, a ujedno da može da osniva i posebne radio i televizijske stanice koje bi emitovale programe na jezicima nacionalnih manjina.

Takođe je garantovano pravo pripadnicima nacionalnih manjina da osnivaju i održavaju medije na svom jeziku.

U Zakonu o javnom informisanju je u pogledu ostvarivanja prava na informisanje nacionalnih manjina i „etničkih zajednica“, od značaja član 5. kojim se Republika, autonomna pokrajina i lokalna samouprava obavezuju da obezbede deo sredstava ili druge uslove za rad javnih glasila na jezicima nacionalnih manjina. Osnivač javnog glasila može biti svako do-

maće ili strano pravno ili fizičko lice. Osnivači ne mogu biti ni posredno ni neposredno država i teritorijalna autonomija, kao ni ustanova, preduzeće i drugo pravno lice koje je u pretežnom delu u državnoj svojini, ili koje se u celini ili pretežnim delom finansira iz javnih prihoda. Ovo pravilo ne vredi, kako je navedeno, ukoliko je to predviđeno zakonom kojim se uređuje oblast radiodifuzije, s tim da država, izuzetno, može osnovati novinsku agenciju. Iako se u ovoj odredbi, pored države i teritorijalne autonomije, eksplicitno ne navodi da ni lokalna samouprava ne može da bude osnivač javnog glasila, budući da je propisano da osnivači ne mogu biti ni pravna lica koja se pretežnim delom finansiraju iz javnih prihoda, može se smatrati se da se ova odredba takođe odnosi i na jedinice lokalne samouprave²¹.

Za oblast javnog informisanja drugi pravni akt koji je od odlučujućeg značaja jeste **Zakon o radiodifuziji**. Njime su utvrđeni uslovi i način obavljanja radiodifuzne delatnosti, kao i uslovi i postupak za izdavanje dozvola za emitovanje radio i televizijskog programa. Dozvole za emitovanje radio i televizijskog programa izdaje Republička radio-difuzna agencija²².

U Zakonu o nacionalnim savetima nacionalnih manjina veoma široko je uređena nadležnost nacionalnih saveta u oblasti obaveštavanja. U toj oblasti nacionalni saveti mogu, samostalno ili zajedno sa drugim pravnim licem, osnovati ustanove i privredna društva za obavljanje novinsko-izdavačke i radio-televizijske delatnosti, štampanja i reprodukcije snimljenih medija i vršiti prava i obaveze osnivača. Republika, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave kao osnivač javnih preduzeća i ustanova u oblasti javnog informisanja koje u celini ili pretežno informišu na jeziku nacionalne manjine mogu u sporazumu s nacionalnim savetom u celini ili delimično preneti osnivačka prava nad tim ustanovama na nacionalni savet – ova odredba, ukoliko bude zadržana u konačnoj verziji zakona, predstavljaće jedan od putokaza za rešavanje problema potencijalne privatizacije javnih glasila koja emituju programe na jezicima manjina.

²¹ Više o ovom pravu, pravnoj neusklađenosti i praksi možete naći u publikaciji „Informisanje na jezicima manjina – ka održivim optimalnim politikama”, Fond za otvoreno društvo, Beograd 2007.

²² <http://www.rra.org.yu/index.php>

Šta je nadležnost lokalne samouprave

Nadležnosti opštine/grada u pogledu informisanja propisane su članom 30. stav 2. tačka 34 **Zakona o lokalnoj samoupravi**²³ te je navedeno da se opština, putem svojih organa, u skladu sa Ustavom i zakonom stara o javnom informisanju od lokalnog značaja i obezbeđuje uslove za javno informisanje na srpskom jeziku i jeziku nacionalnih manjina koji se koriste na teritoriji opštine, osniva televizijske i radio-stanice radi izveštavanja na jeziku nacionalnih manjina koji je u opštini u službenoj upotrebi, kao i radi izveštavanja na jeziku nacionalnih manjina koji nije u službenoj upotrebi, kada takvo izveštavanje predstavlja dostignuti nivo manjinskih prava.

Skupština opštine/grada osniva službe, javna preduzeća, ustanove i organizacije, utvrđene statutom opštine i vrši nadzor nad njihovim radom, imenuje i razrešava upravni i nadzorni odbor, imenuje i razrešava direktore javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi, čiji je osnivač i daje saglasnost na njihove statute, u skladu sa zakonom.

Drugim rečima, odlukom skupštine opštine/grada osniva se preduzeće koje se stara o javnom informisanju, a upravljačka prava vrši Skupština.

²³ Službeni glasnik Republike Srbije br. 42/2002, 97/2004, 76/2005, 79/2005 – (dr. zakon, 62/2006, 85/2006 i 86/2006 - ispr.)

Pravo na upotrebu svog jezika i pisma

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Jedno od ključnih prava pripadnika manjina jeste da se slobodno služe svojim jezikom i pismom. Treba reći da je službena upotreba jezika uži pojam u odnosu na javnu upotrebu jezika. Privatno i javno jezik se upotrebljava u komunikaciji sa ukućanima, susedima, kolegama na poslu, u kafeu ili, recimo, na plakatu, tribini, u poslovnoj korespondenciji itd., a službeno u komunikaciji sa državnim organima i organima s javnim ovlašćenjima, prilikom izdavanja javnih isprava, vođenja službene evidencije i ličnih podataka, u radu predstavničkih tela, štampanju glasačkih listića i biračkog materijala, ispisivanju naziva lokalne samouprave, naseljenog mesta, ulica, trgova, itd.

Ostvarivanje ovih prava ponekad nailazi na otpore i suočava pripadnike manjina s neprijatnostima. Nisu se samo jednom u javnosti pojavile informacije o tome da su pripadnici manjina bili suočeni s verbalnim ili fizičkim napadima samo zato što su na ulici, ili u autobusu na primer, razgovarali na svom maternjem jeziku. Javnost je, takođe, bila upoznata i sa činjenicom da odbornička većina u Priboju nije prihvatila predlog da se izmeni statut opštine, a bosanski jezik i pismo uvedu u službenu upotrebu. U slučaju ovako drastične povrede manjinskih prava trebalo bi da promptno reaguje Savet za međuetničke odnose, ukoliko je formiran u opštini. U suprotnom, deo odbornika lokalne skupštine koji je zahtevao da se jezik i pismo Bošnjaka uvedu u službenu upotrebu treba da se, u cilju zaštite manjinskih prava, obrati nadležnim ministarstvima za ljudska i manjinska prava i lokalnu samoupravu. A u slučaju da je potrebno i Ustavnom sudu, te Savetu Evrope.

Pošto Skupština lokalne samouprave, uz saglasnost nadležnog ministarstva za lokalnu samoupravu, odlučuje i o nazivima ulica, trgova, gradskih četvrti i naseljenih mesta, ona je dužna, ako je jezik nacionalne manjine u datoj opštini u službenoj upotrebi, da u postupku promene naziva pribavi mišljenje nacionalnih saveta. Sem što daje mišljenje, nacionalni savet i

sam utvrđuje tradicionalne nazive lokalne samouprave, odnosno naseljenog mesta, što je u nekim slučajevima, takođe, izazivalo nezadovoljstvo i otpore.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Materija službene upotrebe jezika i pisma regulisana je **Zakonom o službenoj upotrebi jezika i pisma**²⁴. Pored navedenog zakona na teritoriji AP Vojvodine na snazi je **Odluka o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine**²⁵.

U Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina članom 11. je propisano u kojim lokalnim sredinama je jezik nacionalnih manjina u ravnopravnoj upotrebi. Naime, u jedinici lokalne samouprave obavezno će se uvesti u ravnopravnu službenu upotrebu jezik i pismo nacionalne manjine ukoliko procenat pripadnika te nacionalne manjine u ukupnom broju stanovnika na njoj teritoriji dostiže 15% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva. Statutom opštine/grada se utvrđuje koji je jezik u službenoj upotrebi. Ukoliko je nacionalna manjina na teritoriji opštine zastupljena s najmanje 15% u ukupnom stanovništvu, opština je u obavezi da uvede jezik nacionalne manjine kao službeni jezik **na celoj teritoriji opštine** – iako pripadnici manjine mogu da u praksi budu koncentrisani u jednom ili dva naseljena mesta na teritoriji opštine. Ukoliko bi opština svojom odlukom uvela kao službeni jezik jezik manjine samo u mesnoj zajednici, odnosno naseljenom mestu gde ta manjina živi, to bi pripadnike manjine onemogućilo da ostvaruju pravo da se upravni postupak vodi na njihovom jeziku ili da dobijaju izvode iz matične knjige i svedočanstva na svom jeziku (jer se vršenje prava ograničava samo na njihovo naselje, a u njemu najčešće nije smešteno administrativno sedište opštinskih organa).

Jezik nacionalne manjine se može uvesti i za deo lokalne samouprave, npr. za određeno naseljeno mesto, opštinu, mesnu zajednicu ali samo ako je nacionalna manjina zastupljena u manjem procentu od 15% u ukupnoj populaciji na teritoriji opštine prema rezultatima poslednjeg službenog popisa stanovništva. Službena upotreba jezika i pisama pojedinih nacionalnih manjina za deo teritorije opštine, odnosno za jedno ili više naseljenih mesta u AP Vojvodini uvedena je na teritoriji opština Beočin, Vršac, Kikinda, Stara Pazova, Sremska Mitrovica i Apatin. U svim ovim opštinama pripadnici nacionalne manjine, koji uživaju ovo teritorijalno ograničeno

²⁴ Službeni glasnik Republike Srbije broj 45/91, 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05

²⁵ Službeni list APV broj 8/03 i 9/03

pravo na službenu upotrebu jezika, zastupljeni su u ukupnoj populaciji opštine u procentu koji varira između 9% i 13% i opština nije bila u obavezi da uvede u službenu upotrebu jezik nacionalne manjine na celoj teritoriji opštine. Odlukom o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine propisano je da je uslov za uvođenje jezika na delu teritorije da procenat pripadnika određene nacionalne manjine doseže 25% prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva.²⁶ Uvođenje službenog jezika na delu teritorije opštine je veoma limitirano po svojoj sadržini i najčešće podrazumeva samo garantovanje prava na ispisivanje naziva ulica i trgova na jeziku manjine. Naravno, opština može pripadnicima manjine koji su zastupljeni u stanovništvu do 15% garantovati i veći obim prava na službenu upotrebu jezika.

Službena upotreba jezika nacionalnih manjina podrazumeva naročito: korišćenje jezika nacionalnih manjina u upravnom i sudskom postupku i vođenje upravnog postupka i sudskog postupka na jeziku nacionalne manjine, upotrebu jezika nacionalne manjine u komunikaciji organa s javnim ovlašćenjima sa građanima; izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija i zbirki ličnih podataka na jezicima nacionalnih manjina i prihvatanje tih isprava na tim jezicima kao punovažnih, upotreba jezika na glasačkim listićima i biračkom materijalu, upotreba jezika u radu predstavničkih tela. Takodje, ustanove, koje su nadležne za vođenje postupaka pripadnicima manjina mogu omogućiti da na maternjem jeziku podnose molbe, pritužbe, podneske i predloge, te da im se na tom jeziku dostavljaju sudski i drugi upravni spisi (pa i u područjima na kojima jezici manjina nisu u službenoj upotrebi).

U Odluci o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine propisano je da pripadnik nacionalne manjine može usmeno i pismeno da se obrati organima, te da pripadnik nacionalne manjine ima pravo da mu se obezbedi usmeni, odnosno pismeni odgovor na jeziku na kojem se obratio organu. U slučaju da lice zaposleno u organu, čiji je posao pretežno usmeren na rad sa strankama, ne poznaje u dovoljnoj meri jezik nacionalne manjine, organ će o svom trošku obezbediti prevodioca.

Važno je istaći da je propisano da će se aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta znanje jezika nacionalne manjine u službenoj upotrebi tražiti kao uslov za zapošljavanje odgovarajućeg broja izvr-

²⁶ *Primer člana Statuta kojim se uvodi u službenu upotrebu jezik nacionalne manjine: U Gradu je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćiriličko pismo.*

U Gradu se utvrđuje i službena upotreba latiničkog pisma, i mađarskog jezika i pisma, na način utvrđen Ustavom, zakonom, drugim propisom i Statutom Grada.

U naseljenim mestima Bački Monoštor i Bački Breg utvrđuje se i službena upotreba hrvatskog jezika i pisma.

šilaca na radnim mestima na kojima zaposleni rade sa strankama ili vode upravni postupak.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

Među nadležnostima lokalne samouprave je i utvrđivanje jezika i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji opštine. Odluku o tome donosi skupština u svom najvišem pravnom aktu – Statutu opštine.

Takođe, ako je na području jedinice lokalne samouprave jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, u postupku promene naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta, pribaviće se mišljenje nacionalnog saveta.

Institucionalni aranžmani u multietničkim lokalnim zajednicama

Saveti za međunacionalne odnose

Mesto i uloga saveta za međunacionalne odnose prema Zakonu o lokalnoj samoupravi

Lokalna samouprava s multietničkim sastavom stanovništva mora u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi osnovati Savet za međunacionalne odnose, kao samostalno radno telo Skupštine, koje čine predstavnici srpskog naroda i nacionalnih manjina. Uslov da bi se osnovao Savet za međunacionalne odnose (u daljem tekstu: Savet) jeste da je lokalna samouprava nacionalno mešovita. Pod nacionalno mešovitom sredinom smatra se, u smislu zakona o lokalnoj samoupravi, sredina u kojoj pripadnici jedne nacionalne manjine čine više od 5% od ukupnog broja stanovnika ili pripadnici svih nacionalnih manjina čine više od 10% od ukupnog broja stanovnika prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji.

Članovi Saveta su pripadnici nacionalnih manjina i srpskog naroda, s tim da niti srpski narod, niti jedna nacionalna manjina ne može imati većinu članova. Predstavnike u Savetu može imati svaka nacionalna manjina koja je zastupljena u populaciji opštine s više od 1%.

Osnovna uloga Saveta, prema članu 98. Zakona o lokalnoj samoupravi, jeste da razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti, u skladu sa zakonom i statutom.

Delokrug, sastav, izbor članova i način rada Saveta uređuje se odlukom skupštine jedinice lokalne samouprave, koja se donosi većinom glasova od ukupnog broja odbornika u skladu sa statutom.

Način predlaganja i izbora članova Saveta treba da obezbedi ravnomernu zastupljenost predstavnika srpskog naroda i nacionalnih manjina.

U slučaju nacionalnih manjina koje imaju svoje izabrane nacionalne savete, predstavnici nacionalnih manjina u Savetu se biraju na predlog nacionalnog saveta.

Odluke Saveta donose se konsenzusom članova.

Savet ima pravo da pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti statuta, odluke ili drugog opšteg akta skupštine jedinice lokalne samouprave ako smatra da su njima neposredno povređena prava pripadnika srpskog naroda i nacionalnih manjina predstavljenih u Savetu i pravo da pod istim uslovima pred Vrhovnim sudom Srbije pokrene postupak za ocenu saglasnosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine jedinice lokalne samouprave sa statutom.

Skupština i izvršni organi opštine su dužni da predloge svih odluka koji se tiču nacionalne ravnopravnosti prethodno dostave na mišljenje Savetu.

Savet o svojim stavovima i predlozima obaveštava skupštinu opštine, koja je dužna da se o njima izjasni na prvoj narednoj sednici, a najkasnije u roku od 30 dana.

O čemu treba voditi računa prilikom donošenja Statuta i odluke o osnivanju Saveta za međunacionalne odnose

Smatramo da bi, imajući u vidu brojna pitanja koja su ostala otvorena u Zakonu prilikom usvajanja Statuta i odluke o osnivanju Saveta, trebalo proširiti i pojasniti delatnost Saveta, te bi delokrug rada Saveta bio da:

1. razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti opštine, a posebno u oblastima kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma;
2. učestvuje u utvrđivanju opštinskih planova i programa koji značajni za ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti i predlaže mere za postizanje nacionalne ravnopravnosti;
3. predlaže izvore, obim i namenu budžetskih sredstava za ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti,
4. aktivno učestvuje u kreiranju lokalnih politika, značajnih za postizanje nacionalne ravnopravnosti;
5. ukoliko razmatra neka pitanja za koja su nadležni državni ili pokrajinski organi, Savet zauzima stavove, obaveštava ove organe o svojim nalazima i zahteva da oni reaguju u skladu sa svojim nadležnostima.

Radi uspešnosti i delotvornosti u praksi Savet treba da:

1. Kontinuirano prati da li postoje incidenti na nacionalnoj osnovi ili drugi događaji koji narušavaju stabilnost međunacionalnih odnosa na teritoriji opštine. S tim u vezi, Savet saraduje s nadležnim državnim

organima, naročito s policijom, tužilaštvom, načelnikom okruga, predsednikom opštine, lokalnim i pokrajinskim ombudsmanom. Ukoliko postoje incidenti na nacionalnoj osnovi ili druge pojave koje prete da naruše stabilnost međunacionalnih odnosa, Savet se trudi da otkrije uzroke i angažuje se, to jest predlaže preduzimanje određenih mera s ciljem njihovog uklanjanja, u saradnji s nadležnim državnim i opštinskim organima.

2. Analizira pravne akte opštine i razmatra da li postoje povrede manjinskih prava. Ukoliko ih primeti, Savet pokreće postupak pred Ustavnim ili redovnim sudom. Prethodno, u saradnji sa opštinskim ombudsmanom, to jest zaštitnikom građana, nastoji da se uočene povrede uklone.
3. Učestvuje u pripremi odluke o budžetu tako što predlaže izvore, obim i namenu sredstava za ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti. U proceduri pripreme i usvajanja opštinskog budžeta trebalo bi obezbediti učešće članova Saveta. Savet razmatra opštinsku odluku o budžetu i utvrđuje da li je dovoljan obim sredstava opredeljen za ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti i manjinskih prava. Posebno, Savet utvrđuje da li su povređeni interesi mesnih zajednica s pretežno manjinskim stanovništvom.
4. Analizira da li se u statutu opštine nalaze odredbe kojima su i jezici i pisma nacionalnih manjina uvedeni u službenu upotrebu u dotičnoj opštini i da li je skupština u vezi s tim donela odgovarajuće odluke. Ukoliko takve odluke nisu donete, Savet utvrđuje njihove predloge i predlaže ih skupštini na usvajanje. Savet posebnu pažnju posvećuje pitanju načina i kvaliteta ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika i pisama na teritoriji opštine. U tom smislu, neprekidno prati kako se to pravo ostvaruje, to jest obavlja svojevrsan nadzor i predlaže usvajanje posebnih mera kako bi se uočeni problemi u implementaciji zakona otklonili.

Pri tom, Savet treba da pokazuje poseban interes za sledeća pitanja:

- da li je opštinska uprava kadrovski osposobljena za doslednu i kvalitetnu primenu zakonskih odredaba o pravu na službenu upotrebu manjinskih jezika i pisama;
- da li postoji prevodilačka služba i kakvi su joj kadrovski potencijali i kapaciteti;
- da li matične službe na zahtev građana izdaju dvojezičke isprave i da li se lična imena u tim ispravama upisuju originalnom ortografijom;
- da li se u javnim preduzećima i ustanovama primenjuju zakonske odredbe o pravu na službenu upotrebu manjinskih jezika i pisama;

- da li su nazivi javnih preduzeća ispisani i na manjinskim jezicima i pismima;
 - da li su nazivi ulica i trgova, kao i nazivi naseljenih mesta ispisani i na manjinskim jezicima i pismima, u skladu s njihovom tradicijom;
 - da li nazivi javnih ustanova i ulica u opštini i naseljenim mestima poštuju manjinske tradicije i sl.
- 1) Savet prati, razmatra i prima predstavke o tome da li se pravo na službenu upotrebu jezika i pisama ostvaruje u državnim organima, u sudovima i policiji – od mogućnosti vođenja službene komunikacije na maternjem jeziku, preko vođenja sudskih postupaka, do dobijanja ličnih dokumenata i isprava na jeziku i pismu nacionalne zajednice. Ukoliko državni organi koji deluju na teritoriji opštine krše manjinska jezička prava, Savet ih upozorava i o tome obaveštava državne organe nadležne za nadzor i javnost. Savet predlaže mere za unapređivanje ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika i pisama nacionalnih manjina u lokalnoj samoupravi, kao i u državnim organima koji postoje na teritoriji opštine.
 - 2) Savet prati i razmatra mogućnosti za sticanje obrazovanja na manjinskim jezicima, naročito u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama na teritoriji opštine. Savet razmatra kadrovsku i materijalnu osposobljenost škola za kvalitetno izvođenje nastave na maternjem jeziku. Savet analizira da li postoji bilo koji vid nacionalne neravnopravnosti u obrazovnom procesu. Savet kontinuirano prati pojave i trendove u ovoj oblasti na teritoriji opštine. Kada uoči nedostatke, propuste ili druge probleme u oblasti obrazovanja na manjinskim jezicima, Savet informiše nadležna tela i predlaže preduzimanje mera s ciljem da se oni otklone.
 - 3) Savet vodi računa o tome da li postoje neophodni uslovi za neometan razvoj kultura svih nacionalnih zajednica zastupljenih na teritoriji neke opštine. Savet posebnu pažnju posvećuje sledećim pitanjima:
 - da li javne ustanove iz oblasti kulture, čiji je osnivač opština, posvećuju dovoljno pažnje manjinskim kulturama i njihovom kulturno-istorijskom nasleđu;
 - da li kulturne ustanove u svojim programima i sadržajima imaju segmente kultura manjinskih zajednica;
 - da li biblioteke imaju fondove sa odgovarajućim brojem knjiga na manjinskim jezicima, te da li se i kojom dinamikom ti fondovi dopunjuju novim izdanjima;
 - da li su ove ustanove kadrovski i materijalno osposobljene za obavljanje svojih poslova;

- da li amaterska kulturna društva nacionalnih zajednica imaju odgovarajuće uslove za rad;
- kakva je politika lokalnih vlasti kada je u pitanju finansiranje kulturnog stvaralaštva nacionalnih zajednica i sl.

U slučaju uočenih nedostataka, propusta i drugih problema Savet predlaže odgovarajuće mere radi njihovog otklanjanja.

- 4) Savet vodi računa o tome da li se, kako i pod kojim uslovima, ostvaruje pravo na informisanje na maternjem jeziku na lokalnom nivou. Savet prati rad medija u opštini i analizira njihov sadržaj. Ukoliko primeći da neki medijski program ima sadržaje koji predstavljaju jezik mržnje ili na drugi način ugrožavaju kulturu tolerancije u lokalnoj sredini, savet predlaže preduzimanje odgovarajućih mera. Savet se naročito stara da u lokalnim medijima postoje programi kojima se podržavaju vrednosti multikulturalnosti.
- 5) Savet prati i razmatra da li su sve nacionalne zajednice na teritoriji opštine ravnopravno zastupljene u organima lokalne samouprave i da li ih ima u odgovarajućem broju među zaposlenim u javnim preduzećima, ustanovama i svim drugim organima kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenja. Savet razmatra da li u opštinskoj administraciji postoji odgovarajući broj pripadnika manjinskih zajednica i da li među zaposlenima u državnim organima koji deluju na teritoriji opštine postoji zadovoljavajući udeo pripadnika nacionalnih manjina. Savet posebnu pažnju posvećuje stanju u policiji i sudstvu u pogledu nacionalnog sastava zaposlenih. Posebno se vodi računa o tome da li su pripadnici nacionalnih zajednica ravnopravno zastupljeni na svim nivoima državne uprave.
- 6) Savet razmatra da li postoje uslovi za isticanje simbola manjinskih zajednica u opštini. Ukoliko savet primeći da postoje propusti ili neki drugi problemi u vezi sa upotrebom nacionalnih simbola, predlaže preduzimanje mera da bi se uočeni propusti, odnosno problemi otklonili.
- 7) Savet preduzima različite mere s ciljem podsticanja međuetničke i međuverške tolerancije. U tom pogledu, savet može samostalno ili u saradnji s drugim organizacijama priređivati različite manifestacije i preduzimati druge akcije (npr. nedelja tolerancije, stručni sastanci i savetovanja, izdavanje publikacija, saradnja s drugim opštinama i njihovim savetima itd.), u skladu s propisima.

O ulozi ombudsmana u multietničkim lokalnim zajednicama

Mesto i uloga ombudsmana (zaštitnik građana) prema Zakonu o lokalnoj samoupravi

Osnivanje zaštitnika građana nije obavezno. Prema Zakonu o lokalnoj samoupravi zaštitnik građana se može ustanoviti, a ovlašćen je da kontroliše poštovanje prava građana, utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave i javnih službi, ako se radi o povredi propisa i opštih akata jedinice lokalne samouprave.

Dve jedinice lokalne samouprave ili više njih mogu doneti odluku o ustanovljavanju zajedničkog zaštitnika građana.

Sva ostala pitanja kao što su nadležnost i ovlašćenja, način postupanja i izbora i prestanka dužnosti zaštitnika građana nisu uređena Zakonom, već se uređuju statutom i drugim opštim aktom.

O čemu treba voditi računa prilikom donošenja statuta i odluke o osnivanju ombudsmana (zaštitnik građana)

Institucija ombudsmana nosi u sebi velike mogućnosti i pozitivnu ulogu kako u procesu upravljanja multietničkim lokalnim zajednicama tako i u ostvarivanju i zaštiti ljudskih i manjinskih prava. Na primer, ombudsman može imati značajnu ulogu u stvaranju povoljne klime za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Mogući načini postizanja ovog cilja su različiti i imaju veze pre svega sa edukacijom građana od strane ombudsmana. To bi podrazumevalo napore na širenju svesti građana kako u pogledu opšte prirode institucije, tako i u pogledu potrebe za ostvarivanjem prava nacionalnih manjina.

Ombudsman predstavlja ključnu instituciju demokratskog društva, koja ima za cilj zaštitu ljudskih i manjinskih prava i kontrolu uprave. Kon-

kretnije rečeno, institucija ombudsmana je nezavisni i samostalni organ javne uprave koji ima prevashodni cilj da kontroliše zakonitost, celishodnost i efikasnost rada svih organa uprave i javnih službi, a u kontekstu zaštite od povreda ljudskih prava koje ti organi u svom radu mogu da učine. Ne pripada nijednoj od tri klasične grane vlasti (zakonodavne, sudske ili izvršne) već predstavlja novu, četvrtu granu vlasti.

U Srbiji je, Zakonom o lokalnoj samoupravi, predviđena mogućnost ustanovljavanja građanskog branioca, tj. ombudsmana na nivou lokalne samouprave. Propisano je da o pojavama nezakonitog i nepravilnog rada, kojima se povređuju prava i interesi građana, građanski branilac upozorava upravu i javne službe, upućuje im preporuke i kritike i o tome obaveštava skupštinu jedinice lokalne samouprave i javnost.

Institucija ombudsmana se ustanovljuje odlukom o osnivanju, koju donosi određeni organ vlasti i njome se konkretno definišu delokrug rada, ovlašćenja, procedure i postupci odlučivanja i delovanja.

Nezavisnost ombudsmana je ključno pitanje iz aspekta uspešnosti funkcionisanja. Nezavisnost institucije se odražava kako putem 1.) pravnog statusa institucije, tako i posredstvom 2.) stvarne nezavisnosti od organa uprave i 3.) nezavisnosti pojedinaca zaposlenih u instituciji od drugih subjekata.

Nezavisnost i nepristrasnost u radu ombudsmana prvenstveno se obezbeđuje uslovima i načinom izbora i razrešenja, propisanim u odlukama o osnivanju i obezbeđivanjem dovoljnih budžetskih sredstava i tehničkih, administrativnih i ljudskih resursa za rad njegove službe. Potrebno je da ombudsmana bira predstavničko telo građana, tj. skupština, i to kvalifikovanom većinom. Postupak predlaganja ombudsmana treba da je transparentan i dovoljno participativan (učešće nevladinog sektora, građana, medija). Uslovi i postupak razrešenja takođe treba da jamče delovanje ombudsmana bez pritisaka vlasti.

Prilikom propisivanja razloga za razrešenje ombudsmana, neophodno je imati u vidu da je *nestručno i nesavesno obavljanje funkcije* jedan od onih razloga za razrešenje, koji otvaraju mogućnost za arbitrarnost i zloupotrebe u ocenjivanju rada ombudsmana.

Mandat ombudsmana trebalo bi da traje šest godina, ali u svakom slučaju je duži od mandata odbornika, zbog izbegavanja tenzija i ometanja rada ombudsmana od strane organa uprave. Ista dužina mandata odbornika i ombudsmana mogla bi dovesti do biranja novih ombudsmana od strane novih sastava skupštine i do direktnog uticaja na rad ombudsmana.

Pored opštih uslova za kandidate za ombudsmana, među kojima je bitno naglasiti da je to osoba istaknutih stručnih sposobnosti i visokog

moralnog integriteta, takođe je neophodno propisati i nespojivost funkcije ombudsmena sa obavljanjem drugih javnih funkcija.

Propisivanje postojanja *zamenika ombudsmena nadležnog za prava nacionalnih manjina* implicira posebnu pažnju koja je posvećena zaštiti prava nacionalnih manjina.

O ulozi mesne samouprave u multietničkim lokalnim zajednicama

Mesto i uloga mesne samouprave prema Zakonu o lokalnoj samoupravi

Zakon o lokalnoj samoupravi je regulisao oblike mesne samouprave u posebnom poglavlju, pri čemu je mesna samouprava definisana kao jedan od oblika interesnog organizovanja lokalnog stanovništva u okviru kog građani zadovoljavaju svoje opšte, zajedničke i svakodnevne potrebe. Zakon se ne upušta u konkretizovanje potreba, koje stanovništvo može da zadovoljava u okviru mesne samouprave, ostavljajući to pitanje statutima opština i njihovim odlukama o mesnoj samoupravi. Kao osnovni oblik mesne samouprave predviđena je mesna zajednica, koja se mora ustanoviti u seoskim naseljima. Uvođenjem ove odredbe, zakonodavac je želeo da seoskom stanovništvu garantuje mogućnost olakšanog pristupa opštinskim službama i pravo da učestvuju i da budu informisani o odlučivanju u opštinama. Naravno, opštinskom odlukom se mogu ustanoviti i posebni oblici mesne samouprave u gradskim naseljima (četvrti, kvartovi).

Novim zakonom o lokalnoj samoupravi predviđeno je mnogo sadržajnije i kvalitetnije rešenje u odnosu na dotada važeće u domenu konsultovanja građana o promeni granica mesne zajednice. Opština je obavezana da o obrazovanju, ukidanju i području za koje se obrazuje mesna zajednica odlučuje samo po pribavljenom mišljenju građana (podrazumeva se, s teritorije te mesne zajednice). Novo rešenje veoma je važno za multietničke opštine u kojima su pripadnici nacionalne manjine koncentrisani na teritoriji jedne mesne zajednice. Donošenje administrativne odluke o promeni područja mesne zajednice bez konsultovanja pripadnika nacionalne manjine moglo je da utiče na obim i kvalitet ostvarivanja njihovih manjinskih prava i da dovede do narušavanja postojeće etničke strukture naselja i same opštine.

Osnovni akt mesne zajednice jeste njen statut, koji se donosi u skladu sa statutom opštine i odlukom o osnivanju mesnih zajednica. Njime se

utvrđuju poslovi, organi, postupak njihovog izbora, organizacija i rad organa, način odlučivanja i druga pitanja značajna za rad mesne zajednice. Poslednje pitanje koje zakon uređuje jeste pitanje o sredstvima za rad mesne zajednice. Ta sredstva čine: sredstva koja opština prenese mesnoj zajednici, sredstva koja građani obezbeđuju samodoprinom, sredstva od naknade za usluge i pokloni.

O čemu treba voditi računa prilikom donošenja statuta i odluke o mesnim zajednicama u multietničkim opštinama

Funkcionalnost neposrednih oblika učešća građana u procesima odlučivanja na lokalnom nivou veoma je važna za održavanje demokratskog legitimiteta vlasti, društvene kohezije i poverenja pripadnika nacionalnih manjina u opštinske institucije. Odbijanje građana da koriste ustanove neposrednog učešća građana (zbor građana u mesnim zajednicama) najbolje govori o njihovom stavu prema lokalnoj vlasti. U tom smislu, disfunkcionalne institucije neposredne demokratije urušavaju čitav politički sistem u opštinama, a prve i neposredne žrtve tog sistema su građani. Prema istraživanju Strategic Marketinga iz 2006. godine, više od 72% građana nije u protekle tri godine prisustvovalo nijednom sastanku na kome se raspravljalo o problemima u lokalnoj zajednici. Na pitanje da li lokalne vlasti uzimaju u obzir stavove građana kada utvrđuju svoje prioritete, samo 12% građana odgovara potvrdno, dok 61% u to ne veruje.

Postoji čitav niz mogućnosti da se ojačaju položaj i funkcije mesne zajednice u multietničkim opštinama na način koji predviđa i Zakon o lokalnoj samoupravi. Na primer, Zakon o lokalnoj samoupravi predviđa da se poslovi iz izvornog delokruga lokalne samouprave koji su od neposrednog i svakodnevnog značaja za život stanovnika mesne zajednice mogu poveriti svim ili pojedinim mesnim zajednicama ili drugim oblicima mesne samouprave. Ako se položaj mesne zajednice ojača na taj način, ona može da posluži da bi se bitno poboljšala veza između opštine i građana i ojačala kohezija i međunacionalna tolerancija u etnički heterogenim opštinama.

Poslednjih nekoliko godina u nekim gradovima i opštinama se u mesnim zajednicama u naseljima van gradskog centara ustanovljavaju opštinski uslužni centri, te se u njima mogu uložiti zahtevi za legalizaciju objekata, dobiti obaveštenja o statusu predmeta u upravnom postupku, dobiti izvod iz matične knjige ili overiti potpis ili prepis dokumenta. Formiranje opštinskih uslužnih centara u mesnim zajednicama s naseljenim pripadnicima nacionalne manjine u većini, omogućilo bi im kvalitetnije i efikasnije

ostvarivanje svih onih prava koja garantuje i obezbeđuje lokalna samouprava.

Osim navedenog, mesne zajednice bi potencijalno mogle da budu veoma važan forum za uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u postupak raspravljanja o predlozima opštinskih odluka, kojima se uređuju određena pitanja i davanje predloga koji će biti stavljeni na dnevni red opštinskih organa. Time bi pripadnici nacionalnih manjina dobili mogućnost za efektivnije uticanje na definisanje opštinskih prioriteta u domenu finansiranja novih investicija, novih urbanističkih rešenja u naseljima u kojima žive manjine, finansiranje projekata važnih za ostvarivanje manjinskih prava itd.

U tom smislu, u statutima opština bi trebalo predvideti odredbu da je opština dužna da održi najmanje jednu javnu raspravu o programima razvoja javnih komunalnih preduzeća i Direkcije za građevinsko zemljište, godišnjim programima i izveštajima o radu javnih preduzeća, ustanova kulture i javnih službi kao i svim onim pitanjima koja imaju neposrednog uticaja na obim i kvalitet uživanja prava pripadnika manjina u svim mesnim zajednicama u kojima su pripadnici nacionalne manjine zastupljeni s najmanje 25% u populaciji te mesne zajednice. Organizovanje javnih rasprava o važnim pitanjima ostvarivanja manjinskih prava u lokalnoj samoupravi, opština bi trebalo da organizuje u saradnji s nacionalnim savetima nacionalnih manjina i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima promocije i zaštite prava manjina. Održavanje javnih rasprava u mesnim zajednicama u kojima pretežno žive pripadnici nacionalnih manjina doprinelo bi jačanju kvaliteta međunacionalnih odnosa u lokalnoj zajednici, snaženju legitimiteta lokalne vlasti i sprečavanju pasivizacije u političkom odlučivanju pripadnika manjina.

O ulozi javnih rasprava u procesu odlučivanja u multietničkim lokalnim zajednicama

Mesto i uloga javnih rasprava prema Zakonu o lokalnoj samoupravi

Zakonski okvir za uređivanje javnih rasprava o bitnim pitanjima od interesa za ostvarivanje prava građana na lokalnom nivou skoro da i ne postoji. Zakon o lokalnoj samoupravi ne obavezuje opštinu da organizuje javne rasprave ili se obavesti o mišljenju građana u postupku donošenja budžeta, završnog računa, planova izgradnje komunalne infrastrukture ili drugim važnim pitanjima. Pravo građana da učestvuju u donošenju odluka o prostornim urbanističkim planovima opštine uređeno je Zakonom o planiranju i izgradnji. Čak i u ovoj oblasti, gde postoji zakonski okvir, proces donošenja planskih odluka je uglavnom birokratizovan i objektivno daleko od očiju običnih zainteresovanih građana.

O čemu treba voditi računa prilikom donošenja opštih akata kojima se uređuje održavanje javnih rasprava u multietničkim opštinama

U većini gradova i opština ne postoje razvijeni mehanizmi učešća građana u procesu odlučivanja i komunikacije opštine s javnošću. Iako se poslednjih desetak godina promoviše ideja obaveznih javnih rasprava u procesu usvajanja opštinskih odluka o budžetu i drugih značajnih planskih dokumenata, u lokalnoj samoupravi se još uvek ne prepoznaje značaj koji učešće opšte i specijalizovane javnosti treba da ima pre svega kao vid kontrolnog instrumenta vršenja javne vlasti. Sve značajnije odluke bi trebalo uobličiti uz uvažavanje potreba stanovnika (ankete i drugi instrumenti, javne rasprave, itd.) i kao konačni dokument predstaviti običnim jezikom putem

medija, uz obrazloženje ponuđenih rešenja, njihovih efekata i alternativa i uz detaljne podatke o ceni i troškovima svakog od rešenja. Veća otvorenost organa opštine omogućava bolju kontrolu njihovog rada, što doprinosi boljem radu organa opštine i povećava poverenje građana u opštinske organe.

U višenacionalnim opštinama osnovno pitanje je kako ustanoviti inkluzivan proces učestvovanja nacionalnih manjina u procesu odlučivanja. Davanje manjinama prava na pristup donošenju odluka o svim bitnim pitanjima iz nadležnosti lokalne samouprave najvažniji je element koji utiče na kvalitet političke i socijalne kohezije u opštini. Priznajući i poštujući etničku raznolikost i u procesu odlučivanja, odnosno omogućavanjem da se u procesu javnih rasprava pripadnici manjina izjasne o svim elementima određene odluke koja potencijalno može da ima uticaja na stepen ostvarivanja njihovih prava, opština će sprečiti getoizaciju manjina, promenu opšteg stava manjine prema većini, odsustvo podrške manjine odlukama u pogledu kojih nije konsultovana i gubljenje poverenja u opštinsku vlast.

Prava koja nisu obuhvaćena na prethodnim stranama, a značajna su...

Pravo na udruživanje i na saradnju sa sunarodnicima

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Jedno od prava pripadnika manjina jeste da sarađuju, kako sa svojim sunarodnicima u drugim delovima Srbije, tako i sa sunarodnicima koji žive izvan granica, dakle da sarađuju sa sunarodnicima u „matičnoj“, ali i u nekoj trećoj državi. Korišćenje ovog prava doprinosi zadovoljavanju kulturnih potreba manjina, ali dobrobit od te saradnje mogu imati i pripadnici većine. Lokalne samouprave imaju snažan interes i valjane razloge da kulturnoj saradnji manjina, bez obzira na to da li se ona odvija na planu pozorišta, muzike ili folklora, izlaze u susret i da je na različite načine pomažu. Tim pre što se saradnja u oblasti kulture može lako proširiti i na druge oblasti.

Manjine su, recimo, važan faktor i u oblasti prekogranične saradnje, a ona se može odvijati ne samo u kulturi, nego i u nizu drugih oblasti – obrazovanju, nauci, ekologiji, turizmu, privredi itd., u zavisnosti od potreba i interesa lokalne samouprave i manjina koje u njoj žive. U ostvarivanju te saradnje važnu ulogu imaju i lokalne nevladine organizacije, čija saradnja s partnerskim organizacijama iz susednih „matičnih“ država, predstavlja važan kanal saradnje, transfera znanja i primera dobre prakse ili, pak, implementacije standarda u oblasti manjinskih prava.

Učešće lokalnih samouprava u prekograničnoj saradnji zahteva mnogo agilniji odnos od dosadašnjeg. S obzirom na aktuelnu finansijsku krizu, lokalne samouprave bi morale biti znatno inventivnije u iznalaženju alternativnih izvora finansiranja. Mogućnost da se putem prekogranične saradnje angažuju finansijska sredstva Evropske unije podrazumeva formiranje posebnog tela ili agencije posredstvom koje bi lokalne samouprave bile

uključene u projekte prekogranične saradnje. Interes je lokalne samouprave da se u tom pogledu saraduje s manjinama i civilnim sektorom.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Pravo na udruživanje i saradnju sa sunarodnicima je **Ustavom** garantovano pravo. Naime, pripadnici nacionalnih manjina mogu da osnivaju prosvetna i kulturna udruženja, koja dobrovoljno finansiraju. Takođe, ustavom je zajamčeno pravo pripadnicima nacionalnih manjina da imaju nesmetane veze i saradnju sa sunarodnicima izvan teritorije Republike Srbije.

Radi ostvarivanja ovog prava država može da predvidi olakšice²⁷.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

U pogledu ostvarivanja ovog prava lokalna samouprava nije neposredno nadležna, ali može da iskoristi benefite koje donosi saradnja sa sunarodnicima.

²⁷ Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, član 6.

Upotreba sopstvenih simbola

Pre nego što počnemo da čitamo o ovom pravu važno je imati u vidu...

Kao i za pripadnike većine, tako je i za pripadnike nacionalnih manjina veoma važna upotreba nacionalnih simbola. Simbolima se jača identifikacija i značajno doprinosi integraciji i koheziji zajednice. Mogućnost manjina da same određuju svoje simbole i praznike, kao i da ih ističu tokom državnih i svojih nacionalnih praznika, jača i legitimnost političke zajednice.

U pojedinim opštinama, poput Bujanovca i Preševa, upotreba nacionalnih simbola dovodi do određenih problema. Ti problemi nastaju zbog toga što je Zakonom o manjinama određeno da nacionalne simbole, znamenja i praznike utvrđuju i predlažu Nacionalni saveti, a potvrđuje ih Republički nacionalni savet. Pošto Albanci nisu formirali svoj nacionalni savet, upotreba simbola se smatra nelegitimnom, tim pre što je istim zakonom utvrđeno da nacionalni simboli i znamenja ne mogu biti identični sa simbolima i znamenjima druge države. Pitanje koje se u ovom slučaju postavlja glasi da li manjine koje nisu formirale svoje nacionalne savete, a po zakonu ih mogu, ali i ne moraju formirati, imaju pravo da koriste nacionalne simbole.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Jedno od **Ustavom** garantovanih prava nacionalnih manjina jeste da radi očuvanja posebnosti upotrebljavaju svoje simbole na javnim mestima.

U **Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina** detaljnije je razrađeno ovo pravo. Propisano je da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo izbora i upotrebe nacionalnih simbola i znamenja, ali da izabrani simboli ne mogu biti identični sa znamenjem druge države. Nacionalni saveti predlažu nacionalne simbole, znamenja i praznike nacionalnih

manjina²⁸. Simboli i znamenja nacionalnih manjina mogu se službeno isticati tokom državnih praznika i praznika nacionalne manjine na zgradama i u prostorijama lokalnih organa i organizacija s javnim ovlašćenjima na područjima na kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi. Uz znamenja i simbole nacionalne manjine se obavezno ističu znamenja i simboli republike.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

Zakonom o lokalnoj samoupravi je ponovljena odredba iz Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina u pogledu isticanja simbola, te je propisano da se u službenim prostorijama organa jedinice lokalne samouprave ističu pored državnih simbola, simbola lokalne samouprave i simboli nacionalnih manjina čiji je jezik na teritoriji jedinice lokalne samouprave u službenoj upotrebi.

²⁸ Prema navedenom zakonu simbole, znamenje i praznike potvrđuje Savezni savet za nacionalne manjine.

Ravnopravnost u vođenju javnih poslova

*Pre nego što počnemo da čitamo o ovom
pravu važno je imati u vidu...*

Prilikom uređivanja unutrašnje organizacije rada i zapošljavanja u opštinskoj upravi, nadležni organ opštine je dužan da vodi računa o srazmernoj zastupljenosti zaposlenih u skladu s nacionalnim sastavom stanovništva opštine.

Prilikom imenovanja članova u upravnim i nadzornim odborima javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi, čiji je osnivač opština, a naročito onih javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi koje su od značaja za ostvarivanja prava nacionalnih manjina, opština/grad je dužna da vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva opštine i odgovarajućoj zastupljenosti nacionalnih manjina u tim organima.

Za pripadnike manjina je važno da se prilikom zapošljavanja i vršenja javnih funkcija poštuje princip ravnopravnosti, kao i da se vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva i jeziku koji se koristi na području regiona ili službe. Ostvarivanje tog prava stvara osećaj sigurnosti, prihvaćenosti i poverenja; u suprotnom izaziva frustracije i vodi konfliktima.

Načelno, sve pozicije u lokalnoj strukturi vlasti, od predsednika opštine pa nadalje, treba da budu dostupne pripadnicima manjina. Odluke lokalne skupštine će biti autoritativnije ako su njihovom donošenju učestvovali pripadnici manjina. Slična je stvar i sa ostalim institucijama i organizacijama – sudovima, tužilaštvom, upravom, javnim preduzećima, odeljenjima policije. Nema razloga da se među zaposlenima ili na čelnim pozicijama u svim pomenutim institucijama ne nađu i pripadnici manjina, naročito kada poseduju za to potrebne kvalifikacije. U odborima koji utiču na rad važnih sistema, poput obrazovnog, mora biti mesta i za pripadnike manjina. Treba naglasiti još jednom – mala zastupljenost pripadnika manjina deluje frustrirajuće i jača svest o njihovoj diskriminaciji.

Kada je o policiji reč, na njen rad je proteklih godina izrečeno dosta kritika, naročito u vezi s međuetničkim incidentima. Boljim preventivnim radom i redovnom komunikacijom s lokalnom samoupravom i manjinama, policija može podići efikasnost u svom radu i steći poverenje. Sve tri strane od toga mogu imati koristi: manjine – mir i sigurnost, jer policija brže reaguje na njihove potrebe za sigurnošću, policija – veće poverenje manjina, jer njen rad postaje efikasniji, a lokalna samouprava, odnosno država – korist od etničkog mira i stabilnih međuetničkih odnosa.

Radu policije pažnju je posvetio i Visoki poverenik za nacionalne manjine OEBS-a. Polazeći od toga da je rad policije u multietničkim sredinama veoma važan, on je okupio evropske stručnjake s ciljem da se formulišu preporuke za rad policije. Osnovni smisao tih preporuka jeste da dobar rad policije zavisi od poverenja koje policija ne može uživati ako redovno ne komunicira i praktično ne saraduje s manjinama. U ovome dokumentu se preporučuju i sledeće mere – zapošljavanje pripadnika manjina u policiji, obuka policije u pogledu manjinskih pitanja i međuetničkih odnosa, komunikacija s manjinama na njihovom jeziku, formiranje etnički mešovitih patrola, ohrabrivanje manjina da prijavljuju etnički motivisana nedela, itd. Smatramo da bi te preporuke bile od koristi i našim lokalnim samoupravama, i policiji, i pripadnicima manjina.

Naravno, značenje obavezujućeg standarda o ravnopravnosti pripadnika manjine u vođenju javnih poslova mnogo je šire od odredbe o njihovoj formalnoj srazmernoj zastupljenosti u organima javne vlasti. Da bi lokalna vlast zadobila poverenje svih nacionalnih zajednica u lokalnoj sredini potrebno je da aktivno podržava efikasno učešće pripadnika nacionalnih manjina i njihovih udruženja u donošenju odluka u lokalnoj samoupravi, uključujući i odluke o distribuciji budžetskih sredstava i prioritizaciji projekata koji će se finansirati. Funkcioneri lokalne samouprave, kao i zaposleni u lokalnoj administraciji moraju da razumeju i primene principe dobrog upravljanja u multietničkim sredinama, koji se prvenstveno zasnivaju na poštovanju načela jednakih mogućnosti i eliminisanju diskriminacije i suštinske nejednakosti, ali i postepenom iskorenjivanju donošenja odluka prema principu javne vlasti koja je „slepa za nacionalne razlike“. Drugim rečima, u gradovima i opštinama snažno prisutni koncept jednakog pristupa nejednakim situacijama, posebno kada su u pitanju istorijski ugrožene i diskriminisane manjinske grupe samo doprinosi produbljivanju nejednakosti i produbljivanju jaza između nacionalnih zajednica.

Kako i čime je regulisano ovo pravo

Ustavom je pripadnicima nacionalnih manjina garantovano pravo da pod istim uslovima kao i ostali građani učestvuju u upravljanju javnim poslovima i da stupaju na javne funkcije. Pored toga propisano je da se pri zapošljavanju u državnim organima, javnim službama, organima autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva i odgovarajućoj zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina.

U **Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina** takođe je navedena slična odredba, ali je posebno naglašeno da se i prilikom zapošljavanja u policiji vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva.

Šta je nadležnost lokalne samouprave

U Zakonu o lokalnoj samoupravi ne postoji posebna odredba koja bi obavezivala lokalnu samoupravu da vodi računa o ostvarenju ovog prava, ali smatramo da je dovoljna Ustavna odredba u kojoj je izričito navedeno da se prilikom zapošljavanja i na lokalnom nivou vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva.

PRILOZI

Preporuke za osnivanje i rad saveta za međunacionalne odnose u multietničkim lokalnim zajednicama

I Uvodni deo

Očuvanje dobrih međunacionalnih odnosa, unapređivanje nacionalne ravnopravnosti, ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava i zaštita interesa pripadnika manjinskih zajednica osnovni su zadaci javnih vlasti i civilnog društva u etnički složenim zajednicama demokratski uređenih država.

Da bi se ovi ciljevi postigli, osim odgovarajućeg i konzistentnog pravnog okvira, neophodne su institucije koje će delovati s ciljem njihovog ostvarivanja.

Savet za međunacionalne odnose je telo predviđeno zakonom koje se osniva u opštinama sa mešovitim nacionalnim sastavom stanovništva. Prema uslovima koje propisuje Zakonom o lokalnoj samoupravi, osnivanje saveta za međunacionalne odnose je obavezno. On može imati vrlo značajnu ulogu u ostvarivanju naznačenih ciljeva prikladno delujući u multietničkim lokalnim zajednicama.

Član 63. Zakona o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik RS“, broj 9/2002, 33/2002, 33/2004, 135/2004 i 62/2006) u kojem je reč o savetu za međunacionalne odnose glasi:

U nacionalno mešovitim opštinama osniva se savet za međunacionalne odnose koji čine predstavnici svih nacionalnih i etničkih zajednica.

Nacionalno mešovitim opštinama, u smislu ovog zakona, smatraju se opštine u kojima jedna nacionalna zajednica čini više od 5% od ukupnog broja stanovnika ili sve zajednice čine više od 10% prema poslednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji.

Predstavnike u savetu za međunacionalne odnose mogu imati zajednice sa više od 1% učešća u ukupnom stanovništvu opštine.

Savet razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unapređivanja nacionalne ravnopravnosti, u skladu sa zakonom i statutom.

Savet o svojim stavovima i predlozima obaveštava skupštinu opštine koja je dužna da se o njima izjasni na prvoj narednoj sednici, a najkasnije u roku od 30 dana.

Skupština opštine je dužna da predloge svih odluka koje se tiču prava nacionalnih etničkih zajednica prethodno dostavi na mišljenje savetu za međunacionalni odnos.

Savet za međunacionalne odnose ima pravo da pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine ako smatra da su njima neposredno povređena prava nacionalnih i etničkih zajednica predstavljenih u savetu za međunacionalne odnose i pravo da pod istim uslovima pred Upravnim sudom pokrene postupak za ocenu saglasnosti odluke ili drugog opšteg akta skupštine opštine sa statutom opštine.

Delokrug, sastav i način rada saveta za međunacionalne odnose uređuje se odlukom skupštine opštine, u skladu sa statutom.

U ovim preporukama želimo konkretnije da razradimo zakonom određen okvir delovanja saveta za međunacionalne odnose. U tom smislu, načelno ćemo razmatrati pitanje u vezi s načinom izbora članova, a posebno detaljno ćemo odrediti delokrug i način rada saveta za međunacionalne odnose.

II Izbor članova saveta za međunacionalne odnose

A) Način izbora

Pitanje u vezi s načinom izbora članova saveta za međunacionalne odnose (u daljem tekstu: savet) ključno je zbog njegove legitimnosti. Postoji nekoliko mogućih načina izbora članova saveta.

1. Budući da zakon insistira da članovi saveta budu predstavnici nacionalnih i etničkih zajednica, najpogodniji način izbora bio bi putem neposrednih izbora, koji obezbeđuju punu demokratsku legitimaciju izabраниh predstavnika.

2. Imajući u vidu da je procedura neposrednih izbora komplikovana i nemoguća u skladu s postojećim pravnim okvirom, jednostavnije rešenje je da članove saveta bira skupština opštine na predlog nacionalnog saveta dotične nacionalne manjine. Trebalo bi da se prilikom kandidovanja nacionalni saveti konsultuju sa institucijama i organizacijama svoje zajednice na teritoriji opštine. Nacionalni savet predlaže dvostruko više kandidata nego što se bira. Ukoliko neka nacionalna zajednica nema svoj nacionalni savet, kao što je slučaj sa srpskom, predlog kandidata daje kadrovska komisija skupštine opštine. To treba da važi kao pravilo kada su građani srpske nacionalnosti na teritoriji lokalne samouprave većina, a kada su oni u manjinskom položaju, kandidate predlažu odbornici skupštine opštine koji su srpske nacionalnosti. Skupština opštine bira članove saveta većinom glasova prisutnih odbornika, pod uslovom da postoji kvorum. Mandat članova saveta traje tri godine, a teče od momenta izbora u skupštini.
3. Još jedan od mogućih načina izbora bio bi da se članovi saveta biraju po istom postupku kao i članovi drugih skupštinskih tela, pri čemu bi trebalo imati u vidu da izabrani moraju biti ugledni pripadnici svoje nacionalne zajednice.

B) Broj i zastupljenost nacionalnih zajednica

Budući da zakonom nije preciziran broj predstavnika neke nacionalne zajednice u savetu, predlažemo da, bez obzira na brojnost, svaka nacionalna zajednica na teritoriji opštine koja ispunjava kriterijum propisan navedenim zakonom ima po dva predstavnika u savetu. Članovi saveta su i predstavnici srpske nacionalnosti. U onim opštinama gde postoje samo dve nacionalne zajednice, obe imaju po tri predstavnika u savetu.

Svaki član saveta ima svog zamenika, koji ga u slučaju sprečenosti zamenjuje u radu saveta.

III Delokrug rada saveta za međunacionalne odnose

Glavne odredbe o savetu za međunacionalne odnose unose se u statut opštine.

Odlukom skupštine opštine o osnivanju saveta precizno se utvrđuju delokrug, sastav i način rada saveta, što je sve detaljno razrađeno u ovim preporukama.

Savet za međunacionalne odnose je savetodavno telo skupštine opštine koje vodi računa o unapređivanju nacionalne ravnopravnosti na teritoriji opštine.

Oblast rada saveta je ostvarivanje i zaštita ljudskih i manjinskih prava, kao osnovnih uslova za nacionalnu ravnopravnost. Oblast rada je propisana zakonom, a preciznije uređena statutom i odlukom o osnivanju.

Savet prati i razmatra stanje u oblasti međunacionalnih odnosa i ostvarivanja manjinskih prava, zauzima stavove, predlaže nadležnim organima preduzimanje odgovarajućih mera, te predlaže skupštini opštine donošenje odgovarajućih odluka u oblastima iz njenog delokruga rada.

U opštinama u kojima pripadnici neke nacionalne manjine čine većinu stanovništva savet razmatra i položaj Srba.

Savet aktivno učestvuje u kreiranju lokalnih politika, značajnih za postizanje nacionalne ravnopravnosti.

Ukoliko razmatra neka pitanja za koja su nadležni državni ili pokrajinski organi, savet zauzima stavove, obaveštava ove organe o svojim nalazima i zahteva da oni reaguju u skladu sa svojim nadležnostima.

1. Opšte stanje međuetničkih odnosa u opštini

Savet kontinuirano prati da li postoje incidenti na nacionalnoj osnovi ili drugi događaji koji narušavaju stabilnost međunacionalnih odnosa na teritoriji opštine. S tim u vezi, savet saraduje sa nadležnim državnim organima, naročito s policijom, tužilaštvom, načelnikom okruga, predsednikom opštine, lokalnim i pokrajinskim ombudsmanom.

O navedenim incidentima savet vodi urednu evidenciju i obaveštava javnost.

Ukoliko postoje incidenti na nacionalnoj osnovi ili druge pojave koje prete da naruše stabilnost međunacionalnih odnosa, savet se trudi da otkrije uzroke i angažuje se, to jest predlaže preduzimanje određenih mera s ciljem njihovog uklanjanja, u saradnji sa nadležnim državnim i opštinskim organima.

2. Analiza pravnih akata

Savet analizira pravne akte opštine i razmatra da li postoje povrede manjinskih prava. Ukoliko ih primeti, savet pokreće postupak pred Ustavnim ili Upravnim sudom. Prethodno, u saradnji sa opštinskim ombudsmanom, to jest zaštitnikom građana, nastoji da se uočene povrede uklone.

3. Budžet

Savet učestvuje u kreiranju opštinskog budžeta tako što predlaže izvore, obim i namenu sredstava za ostvarivanje nacionalne ravnopravno-

sti. U proceduri pripreme i usvajanja opštinskog budžeta trebalo bi obezbediti učešće članova saveta.

Savet razmatra opštinsku odluku o budžetu i utvrđuje da li je dovoljan obim sredstava opredeljen za ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti i manjinskih prava.

Posebno, savet utvrđuje da li su povređeni interesi mesnih zajednica sa pretežno manjinskim stanovništvom.

4. Ostvarivanje prava na službenu upotrebu manjinskih jezika i pisama

Savet analizira da li se u statutu opštine nalaze odredbe kojima su i jezici i pisma nacionalnih manjina uvedeni u službenu upotrebu u dotičnoj opštini i da li je skupština u vezi sa tim donela odgovarajuće odluke. Ukoliko takve odluke nisu donete, savet utvrđuje njihove predloge i predlaže ih skupštini na usvajanje.

Savet posebnu pažnju posvećuje pitanju načina i kvaliteta ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika i pisama na teritoriju opštine. U tom smislu, neprekidno prati kako se ovo pravo ostvaruje, to jest obavlja svojevrsan monitoring, predlaže usvajanje posebnih mera kako bi se uočeni problemi u implementaciji zakona otklonili.

Pri tom pokazuje poseban interes za sledeća pitanja:

- da li je opštinska uprava kadrovski osposobljena za doslednu i kvalitetnu primenu zakonskih odredaba o pravu na službenu upotrebu manjinskih jezika i pisama;
- da li postoji prevodilačka služba i kakvi su joj kadrovski potencijali i kapaciteti;
- da li matične službe na zahtev građana izdaju dvojezične isprave i da li se lična imena u ovim ispravama upisuju originalnom ortografijom;
- da li se u javnim preduzećima i ustanovama primenjuju zakonske odredbe o pravu na službenu upotrebu manjinskih jezika i pisama;
- da li su nazivi javnih preduzeća ispisani i na manjinskim jezicima i pismima;
- da li su nazivi ulica i trgova, kao i nazivi naseljenih mesta ispisani i na manjinskim jezicima i pismima, u skladu sa njihovom tradicijom;
- da li nazivi javnih ustanova i ulica u opštini i naseljenim mestima poštuju manjinske tradicije i sl.

Savet prati, razmatra i prima predstavke o tome da li se pravo na službenu upotrebu jezika i pisama ostvaruje u državnim organima, u sudovima i policiji – od mogućnosti vođenja službene komunikacije na maternjem

jeziku, preko vođenja sudskih postupaka, do dobijanja ličnih dokumenata i isprava na jeziku i pismu nacionalne zajednice.

Ukoliko državni organi koji deluju na teritoriji opštine krše manjinska jezička prava, savet ih upozorava i o tome obaveštava državne organe nadležne za nadzor i javnost.

Savet predlaže mere za unapređivanje ostvarivanja prava na službenu upotrebu jezika i pisama nacionalnih manjina u lokalnoj samoupravi, kao i u državnim organima koji postoje na teritoriji opštine.

5. Obrazovanje na maternjem jeziku

Savet prati i razmatra mogućnosti za sticanje obrazovanja na manjinskim jezicima, naročito u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama na teritoriji opštine.

Savet razmatra kadrovsku i materijalnu osposobljenost škola za kvalitetno izvođenje nastave na maternjem jeziku.

Savet analizira da li postoji bilo koji vid nacionalne neravnopravnosti u obrazovnom procesu.

Savet kontinuirano prati pojave i trendove u ovoj oblasti na teritoriji opštine.

Kada uoči nedostatke, propuste ili druge probleme u oblasti obrazovanja na manjinskim jezicima, savet informiše nadležna tela i predlaže preduzimanje mera s ciljem da se oni otklone.

Savet pomaže obrazovnim ustanovama pri organizaciji aktivnosti koje neguju i afirmišu toleranciju.

6. Kultura i očuvanje identiteta

Savet vodi računa o tome da li postoje neophodni uslovi za neometan razvoj kultura svih nacionalnih zajednica zastupljenih na teritoriji neke opštine.

Savet posebnu pažnju posvećuje sledećim pitanjima:

- da li javne ustanove iz oblasti kulture, čiji je osnivač opština, posvećuju dovoljno pažnje manjinskim kulturama i njihovom kulturno-istorijskom nasleđu;
- da li kulturne ustanove u svojim programima i sadržajima imaju segmente kultura manjinskih zajednica;
- da li biblioteke imaju fondove sa odgovarajućim brojem knjiga na manjinskim jezicima, te da li se i kojom dinamikom ti fondovi dopunjuju novim izdanjima;

- da li su ove ustanove kadrovski i materijalno osposobljene za obavljanje svojih poslova;
- da li amaterska kulturna društva nacionalnih zajednica imaju odgovarajuće uslove za rad;
- kakva je politika lokalnih vlasti kada je u pitanju finansiranje kulturnog stvaralaštva nacionalnih zajednica i sl.

U slučaju uočenih nedostataka, propusta i drugih problema savet predlaže odgovarajuće mere radi njihovog otklanjanja.

7. Mediji

Savet vodi računa o tome da li se, kako i pod kojim uslovima ostvaruje pravo na informisanje na maternjem jeziku na lokalnom nivou.

Savet prati rad medija u opštini i analizira njihov sadržaj. Ukoliko primeti da neki medijski program ima sadržaje koji predstavljaju jezik mržnje ili na drugi način ugrožavaju kulturu tolerancije u lokalnoj sredini, savet predlaže preduzimanje odgovarajućih mera.

Savet se naročito stara da u lokalnim medijima postoje programi kojima se podržavaju vrednosti multikulturalnosti.

8. Zastupljenost u organima vlasti u lokalnoj zajednici

Savet prati i razmatra da li su sve nacionalne zajednice na teritoriji opštine ravnopravno zastupljene u organima lokalne samouprave i da li ih ima u odgovarajućem broju među zaposlenim u javnim preduzećima, ustanovama i svim drugim organima kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenja.

Savet razmatra da li u opštinskoj administraciji postoji odgovarajući broj pripadnika manjinskih zajednica i da li među zaposlenima u državnim organima koji deluju na teritoriji opštine postoji zadovoljavajući udeo pripadnika nacionalnih manjina.

Savet posebnu pažnju posvećuje stanju u policiji i sudstvu u pogledu nacionalnog sastava zaposlenih. S tim u vezi, savet može da sarađuje sa Poverenikom za informacije od javnog značaja.

Posebno se vodi računa o tome da li su pripadnici nacionalnih zajednica ravnopravno zastupljeni na svim nivoima državne uprave.

9. Položaj ranjivih i višestruko diskriminisanih grupa

Savet razmatra socijalni položaj pojedinih nacionalnih zajednica u opštini i ocenjuje da li postoji neki vid ekonomske neravnopravnosti na etničkoj osnovi:

- da li su pripadnici neke nacionalne zajednice natprosečno nezaposleni ili siromašni;
 - kakva je obrazovna struktura pojedinih zajednica;
 - da li postoje ravnopravne mogućnosti za dobijanje zdravstvene zaštite;
 - da li su uslovi za stanovanje naročito nepovoljni u onim delovima naselja u kojima su koncentrisani pripadnici neke nacionalne zajednice;
 - da li je približno jednak broj preduzetnika u svim etničkim grupama i sl.
- Savet naročito razmatra društveni, ekonomski i socijalni položaj

Roma.

Savet posebno razmatra položaj i probleme višestruko diskriminiranih grupa. Višestruka diskriminacija postoji u slučajevima kada je jedna osoba diskriminirana na više osnova, na primer diskriminacija pripadnika neke nacionalne manjine koji je ujedno invalid ili starija osoba.

Ukoliko se utvrdi da postoji neki vid neravnopravnosti ove vrste, savet predlaže preduzimanje odgovarajućih mera.

10. Upotreba nacionalnih simbola

Savet razmatra da li postoje uslovi za isticanje simbola manjinskih zajednica u opštini. Ukoliko savet primeti da postoje propusti ili neki drugi problemi u vezi s upotrebom nacionalnih simbola, predlaže preduzimanje mera da bi se uočeni propusti, tj. problemi otklonili.

11. Međunacionalna tolerancija

Savet preduzima različite mere s ciljem podsticanja međuetničke i međuverske tolerancije. U tom pogledu, savet može samostalno ili u saradnji s drugim organizacijama organizovati različite manifestacije i preduzimati druge akcije (npr. nedelja tolerancije, stručni sastanci i savetovanja, izdavanje publikacija, saradnja sa drugim opštinama i njihovim savetima itd.), u skladu sa propisima.

Savet se posebno trudi da razvija duh tolerancije među pripadnicima političke elite i da podstiče lokalne elite na stvaranje političkih kompromisa.

12. Prekogranična saradnja

Savet ima aktivnu ulogu u prekograničnoj komunikaciji i saradnji opština sa jedinicama lokalne samouprave u drugim državama, njihovim organima, institucijama, građanskim udruženjima i međunarodnim asocijacijama lokalnih vlasti.

Pri realizaciji tih aktivnosti, savet saraduje sa organima lokalne samouprave, udruženjima građana i nacionalnih manjina.

13. Saradnja sa drugim organizacijama

Savet stalno komunicira i saraduje sa nevladinim organizacijama, posebno sa onim koje su posvećene zaštiti i unapređivanju ljudskih i manjinskih prava.

Savet takođe saraduje i sa profesionalnim asocijacijama, advokatskim komorama, sindikatima, medijima, kulturno-umetničkim udruženjima...

U tom smislu, u rad sednice saveta, u zavisnosti od dnevnog reda, uključuju se predstavnici navedenih organizacija.

Najmanje dva puta godišnje, jednom na Međunarodni dan tolerancije (16. novembra) i drugi put u pripremi budžeta i plana aktivnosti za narednu godinu, savet organizuje zajednički sastanak sa pomenutim organizacijama, koji je posvećen razmatranju stanja i projektovanju akcija s ciljem razvoja tolerancije, interkulturalnosti i ukupne demokratske političke kulture u lokalnoj sredini.

14. Saradnja sa ombudsmanom (zaštitnikom građana)

Savet može postati delotvoran instrument unapređivanja lokalne politike u navedenim oblastima ukoliko ostvaruje permanentnu saradnju sa ombudsmanom (zaštitnikom građana). Posebno je značajna uzajamna razmena informacija o pojavama ugrožavanja ljudskih i manjinskih prava, kao i procena najboljih načina otklanjanja uzroka ovih pojava.

Pomoć zaštitnika građana bitna je i pri obezbeđivanju zvaničnih podataka državnih organa i organa jedinice lokalne samouprave o stepenu obezbeđivanja prava pripadnika manjinskih zajednica na službeni upotrebu jezika i pisma, srazmernoj zastupljenosti u državnim organima, organima lokalne samouprave, javnim preduzećima i ustanovama, kao i o pravima u oblasti kulture, obrazovanja i informisanja.

Savet bi trebalo obavezno da razmotri godišnji izveštaj zaštitnika građana, pre nego što se on uvrsti u dnevni red skupštini opštine.

15. Saradnja sa organima lokalne samouprave

Da bi aktivnosti saveta imale jači uticaj na lokalne vlasti i širu zajednicu, trebalo bi da se obezbedi javnost njegovog rada, kao i da se ustanovi redovna praksa komunikacije između organa jedinice lokalne samouprave (skupštine opštine, predsednika opštine, opštinskog veća) i saveta.

Pre odlučivanja o pitanjima značajnim za međunacionalne odnose i ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti, savet informiše odbornike skupštine i članove opštinskog veća o svojim stanovištima.

16. Godišnji izveštaj

Savet podnosi skupštini opštine godišnji izveštaj o stanju u oblasti nacionalne ravnopravnosti, međunacionalnih odnosa i ostvarivanju manjinskih prava na teritoriji opštine. Izveštajem obuhvata sve prethodno navedene oblasti.

Sastavni deo izveštaja je i spisak mera i odluka koje bi trebalo doneti. Izveštaj se objavljuje.

IV Način rada saveta

Savet donosi poslovnik o svom radu, kojim se detaljnije uređuju pravila i procedure u načinu rada.

Savet ima predsednika koga biraju članovi saveta. On saziva i vodi sednice. Savet može da ima i potpredsednika.

Savet se sastaje najmanje jednom u dva meseca, a ako je potrebno i češće. Predsednik je dužan da sazove sednicu saveta ako to zahtevaju predstavnici jedne nacionalne zajednice.

Savet može odlučivati pod uslovom da su prisutni predstavnici svih nacionalnih zajednica koje su zastupljene u njemu. Odluke saveta su važeće ukoliko za njih glasa dve trećina članova saveta. Članovi saveta mogu koristiti pravo da se njihovo manjinsko mišljenje, koje nije u skladu sa odlukom saveta, izdvojeno navede i posebno obrazloži u odluci.

Savet nastoji da uočene probleme rešava saradnjom i putem pregovora u koje su uključene sve zainteresovane strane.

Naročito je važno da savet bude u stalnom kontaktu sa opštinskim ombudsmanom, da razvija kreativan dijalog sa nevladinim organizacijama i onim mesnim zajednicama na čijoj teritoriji žive pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica.

Članovi saveta imaju stalnu komunikaciju sa nacionalnim savetima svoje nacionalne zajednice.

Sednice saveta su otvorene za javnost. Savet redovno komunicira s građanima neposredno i putem medija i redovno obaveštava javnost o svom radu.

Najmanje jednom godišnje, savet na svoju sednicu poziva funkcionere državnih organa koji deluju na teritoriji opštine i obaveštava ih o svom radu.

Najmanje jednom godišnje, sednici saveta prisustvuju najviši funkcioneri opštine i šefovi odborničkih grupa.

Opštinska uprava obezbeđuje neophodne uslove za rad saveta.

Sredstva za rad saveta iskazuju se u budžetu kao posebna stavka.

Opštinska uprava dužna je da savetu pruži stručnu, kao i svaku drugu podršku.

Članovi saveta i stručne službe trebalo bi da se stalno profesionalno usavršavaju za obavljanje poslova.

REFERENCE – predlozi za upotrebu pomoćnih stručnih podataka

- Model statuta opštine/grada, SKGO/Fond za otvoreno društvo, <http://www.skgo.org/upload/SITE/Publikacije/Ostalo/PrelomStatut.pdf>
- Model Odluke o osnivanju Saveta za međjunacionalne odnose, OEBS http://www.centarzaregionalizam.org.rs/prilozi/Model_odluke_odluke_o_medjunacionalnim_odnosima.pdf
- Lokalne politike u multietničkim sredinama, Fond za otvoreno društvo/ Centar za regionalizam, www.centarzaregionalizam.org.rs, www.fosserbia.org
- Preporuke za osnivanje i rad lokalnih ombudsmana, Centar za regionalizam, 2007
- Managing Diversity, LGI OSI, Budapest, http://lgi.osi.hu/publications_datasheet.php?id=18
- Vodič kroz opštinu, Palgo centar, 2001
- Priručnik za praćenje rada lokalne samouprave, OEBS, 2008

Korisne internet adrese

- Narodna skupština Republike Srbije www.parlament.sr.gov.yu
- Vlada Republike Srbije www.srbija.sr.gov.yu
- Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu <http://www.drzavnauprava.gov.rs/>
- Ministarstvo vera <http://www.mv.sr.gov.yu/cir/>
- Ministarstvo za ljudska i manjinska prava <http://www.ljudskaprava.gov.rs/>

CIP – Каталогизacija y publikaciji
biblioteka Matice srpske, Novi Sad

341.234 (497.11)

VODIČ za bolje (ili kvalitetnije) ostvarivanje manjinskih prava
na lokalnom nivou - [autori Gordana Francuski...et al.]. – Novi Sad :
Centar za regionalizam, 2009 (Novi Sad : Krimel). – 53 str. , 21 cm

Tiraž 500.

ISBN: 978-86-86145-07-9

1. Francuski, Gordana
a) Ljudska prava – Nacionalne manjine – Srbija

COBISS. SR – ID 242112519